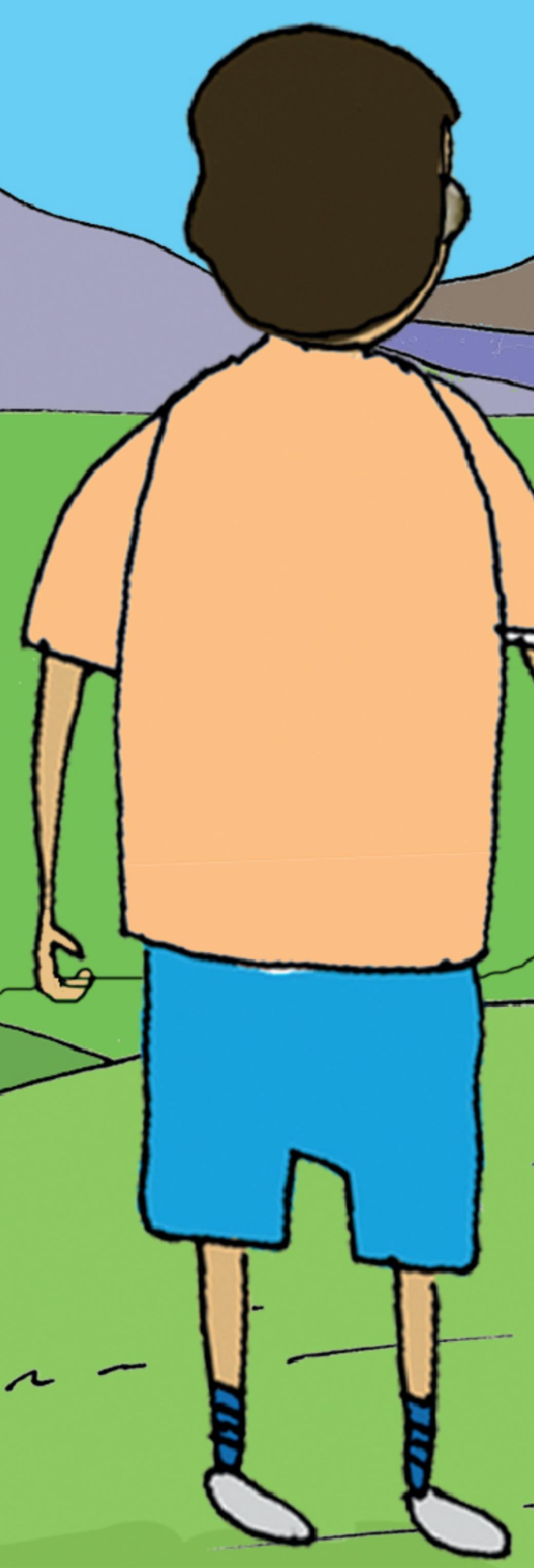

Liv profeser

Ki pase la?

Bann lavantir Vanessa ek Leo

Grad 4
volim I

Mauritius Institute of Education
under the aegis of
Ministry of Education, Tertiary Education, Science and Technology

ki pase la?

Bann lavantir Vanessa ek Leo

Grad 4
volim i

Younit Kreol Morisien

Panel redaksion

Kordonater

Daniella Bastien

Younit Kreol Morisien, MIE

Asistan kordonater

Dr Nita Rughoonundun-Chellapermal

Younit Kreol Morisien, MIE

Manb

Kashmeera Bhurtun

Pascal Desveaux

Chetra Sharma Mandhub

Ahad Mungralie

Selvavadee Pakkiri

Swadesh Singh Seeruttun

Jean-Noël Jolicoeur (Rodrig)

Remersiman

Pascale Siew, direktris Editions VIZAVI pou lotorizasion servi personaz *Tikoulou*

Henry Koombes pou bann ilistrasian *Tikoulou*

Sameer Kaudeer depi Reef Conservation

POV ek Graphic Press pou lotorizasion servi enn paz dan liv *Île Maurice, quel plaisir*

Ilistrasion, maket ek miz-an-paz:

Isstiac Gooljar

mie ||| graphics section

ISBN : 978-99949-37-50-9

© Mauritius Institute of Education (2021)

Prefas

Depi 2016, dan kad 'Nine Year Continuous Basic Education', MIE finn elabor enn nouvo koleksion maniel skoler ki baze lor 'National Curriculum Framework'. Sa bann maniel-la finn redize par enn lekip staf akademik MIE, avek soutien bann edikater experimante ek konsey bann inspekter lekol, mantor ek 'Deputy Head Masters'.

Nou finn fer tou nou posib pou ki bann maniel permet bann zanfan viv enn lexpervans laprantisaz agreab. Nou finn asir nou ki bann maniel align zot lor bann lobzektif ek rezulta laprantisaz bien defini pou bann size respektif, tel ki finn dekrir dan 'National Curriculum Framework' pou Grad 1-6. Bann maniel donn bann indikasion presi lor bann diferan konpetans ki bann zanfan bizin metrize dan sak letap zot skolarite.

Nou pe osi fourni enn seri maniel destine a bann profeser kot nou finn definir bann teknik apropriye ek lapros pedagozik. Sa pou permet zot ed bann zanfan pou servi dan enn fason optimal bann maniel ek materyel ki donn zot. Apre ki finn gagn fidbak depi bann edikater, finn met-a-zour sertin maniel, ek finn osi aport bann sanzman.

Nou remersie tou bann dimounn ki finn donn nou bann fidbak konstriktif. Sa finn permet nou devlop sa curriculum-la avek sikse. Nou remersie osi bann artist ki finn fer bann ilistrasian, ek osi nou bann grafis ki finn fer tou zot posib pou kre miz-an-paz apropriye pou bann maniel. Bann oter ek lekip curriculum, gide par Professor Vassen Naeck merit egalman nou remersiman.

Nou espere ki ou apresie sa materyel pedagozik-la ek nou swet ou bokou sikse.

Dr O. Nath Varma
Direkter
Mauritius Institute of Education

Enn ti parol avan koumanse

Sa fer deza trwa-z-an depi ki to pe aprann Kreol Morisien dan lekol. Azordi, to konn lir ek ekrir dan sa lang-la. To bann kamarad, Vanessa ek Leo, finn grandi ansam avek twa ek depi de-z-an to pe swiv zot bann lavantir avek boukou lintere. Anrout, to finn ousi zwenn Tizan ek Tikoulou.

Sa lane-la to pou devlop plis to kapasite lir ek ekrir se ki pou permet twa vinn enn lekter otonom. Pou sa, to pou ena lokazion lir boukou text dan sa liv-la. Enn pratik lektir regilie, samem pou permet twa metriz lektir diferan tip text.

Dan sa volim-la, to pou dekouver plizier zistwar ek to pou aprann bann novo kiksoz lor lekol, lor lamer ki alafwa bizin proteze ek ousi ki kapav enn danze pou dimounn. To pou ousi dekouver bann servolan ki ena dan Moris. Dan sak sapit sa volim-la to pou dekouver inpe plis lor Rodrig ek sirtou partikilarite Kreol Rodrige. Anfin, ansam avek Vanessa ek Leo, to pou al fer enn vwayaz dan enn lot pei...

Nou espere ki to pou apresie to klas Kreol Morisien ankor plis ek nou swet twa boukou sikse pou sa katriem lane-la.

Lekip redaksion

L a l f a b e

a

[a]

alfabet

b

[be]

bef

c

[se]

CD

d

[de]

delo

e

[e]

elikopter

f

[ef]

fourset

g

[ge]

geyt

h

[he]

horni

i

[i]

ibou

j

[dʒe]

jip

k

[ka]

kiosk

l

[ɛl]

lipie

Kreol Morisien

m

[ɛm]

matla

n

[ɛn]

nik

o

[o]

omlet

p

[p]

poul

q

[ky]

Enn nom
prop

Quentin

r

[ɛr]

ros

s

[ɛs]

sat

t

[te]

tamarin

u

[y]

u-turn

v

[ve]

ver

w

[we]

8

wit

x

[iks]

x-ray

y

[je]

yoyo

z

[zed]

zetwal

Sinbol

Deskripsion bann sinbol

Mo ekoute

Mo dir / Mo explike

Mo diskite

Mo aprann

Mo ekrir

Mo kolorye

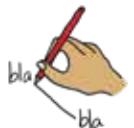
Mo souligne

Mo antoure

Mo met rayt / lakrwa

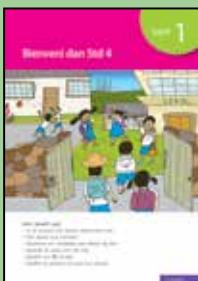
Mo fer koresponn bann mo

Mo fer koresponn mo ek zimaz

Mo remet an-ord

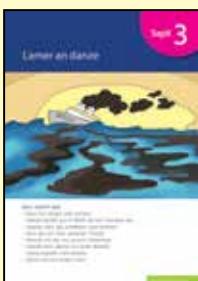
Sapit 1 Bienveni dan Grad 4

paz 1 - 16

Sapit 2 Patang, rwadezer ek karanbol

paz 17 - 40

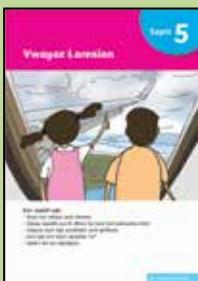
Sapit 3 Lamer an danze

paz 41 - 62

Sapit 4 Lamer enn danze

paz 63 - 81

Sapit 5 Vwayaz Larenion

paz 83 - 100

Bienveni dan Grad 4

Bann obzektif sapit

- Lir ek konpran enn zistwar plizoumwín long
- Pran laparol pou kominike
- Manifeste enn familiarite avek diferan tip text
- Rekonet ek prodir enn fraz sinp
- Identifie son [ɔ] ek [on]
- Identifie ek konpran kronolozi enn zistwar

Malgre lafin vakans, lanbians Nwel ti ankor prezan. Nou de bon kamarad, Vanessa ek Leo, dan katriem aster. Zot ankor rapel kan bann-la ti dan segonn? Zot, ki pa ti pe anvi koz avek zot kamarad, azordi zot inseparab!

Dan klas, sakenn pe rakont so konze: kanpe, lamer, randone dan lafore. Ena zanfan finn mem al Rodrig pou enn ti sezour. Ena ousi finn res lakaz pou profit bann moman an fami ek resevwar bann invite ou finn al res de-trwa zour kot bann kouzin kouzinn.

Evidaman, konversation vinn lor fet Nwel:

- El Vanessa! Bonzour! To pa kone twa! Mo ti oule vey Bolom Nwel enn nwit le 24 Desam. Malerezman, mo finn gagn somey. Landemin, mo finn trouv mo kado anba sapin. Mo pa finn reisi trouv li, Kamini rakonte kouma li trouv Vanessa ek Leo rant dan klas.
- Mwa, mo ti al fer Nwel kot mo granmer. Mo finn gagn enn 'Playstation' kado. Twa ki to finn gagne? Leo demann Kamini.

Enn bazar extra dan klas. Sakenn anvi rakont seki li finn gagne pou Nwel. Boukou finn gagn bann zouzou kouma loto telegide, ti bato, domino, boul, servolan. Ti a krwar enn magazin zouzou.

Kestion Oral:

1. Dan ki klas Vanessa ek Leo ete aster?
2. Ki Kamini ti esey fer lavey zour Nwel?
3. Ki kado Leo finn gagne?

Laklos sone me personn pa finn tande telman tapaz dan klas.

Enn misie rant dan klas e dir zot:

- Bonzour bann zanfan. Zot pa finn tann laklos sone? Lasanble pe koumanse la. Degaze al met zot an-ran deor!

Dan lasanble, sa misie-la res deryer zot. Sakenn pe demande ki sann-la sa. Li pe paret sever.

Kan lasanble fini, misie-la rant ansam avek zot:

- Rebonzour zot tou. Mo prezant mwa, Misie Kevin Lam. Apartir zordi, mwa ki pou zot profeser. Mo espere ki nou pas enn bon lane ansam. Alor, eski sak zanfan kapav dir mwa kouma li apele silvouple?

Sak zanfan debout ek prezant limem. Apre prezantasion, Misie Kevin angaz enn diskision lor seki zot finn fer pandan vakans. Li kone ki zordi, lazourne pou al molo-molo. Finalman, zot novo profeser pa ousi sever ki li paret. Zot finn pas zot letan koz zis lor bann zouzou ek zwe ki zot finn gagne pou Nwel. Mem pandan rekresion, pa finn aret koz lor la.

Mo dir si vre ou fos:

1. Zot finn gagn mem profeser ki lane presedan.
2. Misie Kevin ti paret sever premie fwa ki bann zelev trouv li.
3. Sak zanfan finn prezant limem.

Zis apre, dan Klas Kreol Morisien, Mis Sonia finn akeyir so bann zelev avek enn gran sourir. Sa zour-la, zot koumans travay dan zot novo liv e premie epizod dan liv ti lor bann zwe. Mis Sonia finn koz inpe lor bann zwe lontan:

- Kan mo ti zanfan, nou ti kontan zwe lamarel, lapli-laponp ek pot-diber. Bann garson ti plito zwe sapsiway ek kanet.
- Mis, ki ete sa sapsiway? Vanessa demande.
- Sapsiway se enn plot lastik ki ti atas ansam avek enn plim poul. Bann garson-la ti tap sa ar zot lipie e zot pa ti bizin les li tonbe.
- Mis, koumadir kan fer Pele? Leo azoute.

Telman bann zanfan ti interese ar seki Mis Sonia ti pe rakonte, zot ti pe anvi konn plis. Kestion lor kestion, Mis Sonia nepli kone kouma pou reponn tousala. Avek sa nouvo diskision-la, zot fini bliye bann zouzou ki zot finn gagne pou Nwel.

Lazourne finn pas telman vit ki bann zanfan ti tris kan laklos sone pou al lakaz. Zot ti pe anvi reste pou koz ankor.

Kestion Oral:

1. Ki profesor zot finn zwenn apre rekresion?
2. Lor ki tem zot finn travay dan klas Kreol Morisien?
3. Ki bann zwe ki bann zanfan ti pe zwe lontan?

Aktivite Konpreansion

1. Anou reponn sa bann kestion-la dan kaye.

- a. Donn trwa manier bann zanfan ti pas zot vakans?
- b. Ki premie zafer Misie Kevin finn fer kan li finn rant dan klas apre lasanble?
- c. Ki bann zelev finn fer dan klas sa zour-la?
- d. Lor ki size Mis Sonia ti travay?
- e. Nomm trwa zwe ki bann zanfan ti pe zwe lontan.
- f. "Zot ki pa ti pe anvi koz avek zot kamarad, azordi zot inseparab". Ki sann-la 'zot' pe fer referans?

2. Ranpli tire par enn mo depi pasaz.

- a) Sakenn pe rakonte kouma zot finn pas zot _____.
- b) Bann zanfan ti _____ pou retour lekol.
- c) Vanessa ek Leo de kamarad _____.
- d) Dan lasanble Misie Kevin ti debout _____ zot.
- e) Lazourne ti inpe _____ sa zour-la.

Not pou profesor

Obzektif:

- Lir ek konpran enn zistwar
- Identifie bann linformasian dan enn zistwar

Materiel:

- Liv zelev.

Lektor text:

- Avan lektor, fer bann zelev observ zimaz ek poz bann kestion kouma:
 1. Kot bann zanfan ete?
 2. Ki zot pe fer?

Text konpreansion, li an sekans. Apre sak sekans, ena bann kestion oral. Kapav met bann zelev an group pou ki zot tou gagn lasans partisipe ek reponn.

Aktivite 1

- Zelev lir konsign.
 - Pou evalie konpreansion zelev, profesor demann zelev ki bizin fer dan sa aktivite-la.
 - Travay bann kestion oralman.
- Zelev lir kestion ek zelev reponn kestion. Si zelev pe gagn difikilte, profesor intervenir pou ed zelev.
- Zelev travay kestion dan kaye.
 - Verifie kaye zelev pou evalie konpreansion.

Aktivite 2

- Zelev lir konsign.
- Profeser demann zelev explike ki bizin fer dan sa aktivite-la.

3. Mo dir si bann fraz vre ou fos.

- a. Bann zanfan ti trankil dan klas sa zour-la. (_____)
 - b. Avan laklos sone tou zanfan ti dan klas. (_____)
 - c. Ti ena lanbians enn zourne. (_____)
 - d. Zot profeser ti donn devwar pou lakaz. (_____)
 - e. Leo ek Vanessa kontan zwe deor. (_____)
 - f. Tou zanfan ti anvi retourn lakaz boner premie zour lekol. (_____)

Not pou profesar

- Zelev lir sak fraz ek propoz enn mo pou konplet fraz-la.
 - Not tou propozision zelev lor tablo.
 - Verifie si ena bann mo-la dan pasaz.
 - Analiz sak mo pou gete lakel ki fer sans dan fraz-la. Par exanp, Pou parti a) Sakenn pe rakonte kouma zot finn pas zot _____ . Nou pa pou kapav aksepte 'lanbians' akoz mem ki 'lanbians' enn mo depi pasaz, li pa fer sans dan nou fraz. Nou kapav aksepte plis ki enn repons; *vakans, konze...*

Aktivite 3

- Zelev lir konsign.
 - Profeser demann zelev explike ki bizin fer dan sa aktivite-la.
 - Zelev lir sak fraz ek dir si fraz-la vre ou fos.
 - Met enn group 3 zelev ki pou azir kouma enn manb ziri ki pou bizin valid repons ki sak zelev pe done.
 - Zelev travay kestion dan kaye.
 - Verifie kaye zelev pou evalie konpreansion.

Mo Matant

Toule gramatin, mo matant ki res ar nou leve sink-er. Mem si fer fre, li pran so tant li al boulanzri. Laba, li aste trwa dipin mezon ek trwa banann. Kan li return lakaz, li prepar ti-dezene ek dipin lekol pou nou. Li toultan dir ki sa fer li plezir fer sa. Kan nou fini al lekol, lerla li aroz so zardin ek okip so bann fler. Tou dimounn dan landrwa konn li. Tantinn Kamla, koumsa li apele. Kan kikenn bizin fler, zame li ezite pou ofer. Li ena enn varyete fler dan so zardin, tou sort kouler, tou kalite parfin.

Ki ete enn 'mo' dan enn text ekri?

Enn mo se enn group let ki vedir kiksoz.

Exanp: boulanzri, kan, kikenn, parfin...

1. Mo konte komie mo ena dan text 'Mo matant'.

Ki ete enn 'fraz'?

Enn fraz se enn laswit mo ki finn met dan enn sertenn lord pou dir kiksoz. Dan enn text ekri, enn fraz koumans par enn let kapital ek terminn par enn pwin (.) [ou enn pwin interogasion (?) / ou enn pwin exklamasion (!).]

Exanp: Tou dimounn dan landrwa konn li.

2. Mo konte komie fraz ena dan text 'Mo matant'.

Ki ete enn 'verb'?

Enn verb se enn mo ki souvan refer a enn aksion ou montre leta enn kiksoz. Li kapav pran bann marker letan ek bann indikater deroulman aksion.

Se zeneralman enn verb ki santral dan enn fraz.

Exanp: leve, bwar

3. Mo konte komie verb ena dan text 'Mo matant'.

Not pou profesor

Obzektif:

Rekonet enn fraz sinp

Prosedir

Fer enn rapel lor ki ete enn let. Ekrir **Aa** ziska **Zz** lor tablo. Klasifie bann let kouma let kapital ek let titlet, vwayel ek konsonn. Poz zelev kestion: Ki arive kan nou met bann let ansam?

Si enn group let pe dir kiksoz, nou apel sa group let-la enn 'mo'

Par exanp, kan nou regroup let 'l' + 'a' + 't' + 'a' + 'b', nou gagn latab. Group let 'l,a,t,a,b' fer referans a enn kiksoz. Kan enn group let pe dir nou kiksoz, nou apel li enn mo.

Me par kont, si nou regroup let 'z' + 'x' + 'v' + 'l' + 'i', nou gagn zxyli. Sa group let-la, 'z,x,v,l,i' pa vedir narien. Alor li pa enn mo.

Aktivite 1

Fer zelev idantifie mo ek konte komie mo ena par lalinn. Apre zelev fer enn total mo dan text-la.

Aktivite 2

Li rekomande pou repran seki ti fer dan liv Ki pase la?, Grad 2, Volim 1 – "Bann fraz pou dir kiksoz" ek Grad 3, Volim 1 – "Bann fraz pou dir kiksoz, Bann fraz pou poz kestion" ek "ENN fraz interogatif, ENN fraz deklaratif".

ENN fraz koumans par enn let kapital ek terminn par enn '.' / '?' / '!' Fer zelev konte komie fraz ena dan text.

Aktivite 3

Li rekomande pou repran seki ti fer dan liv Ki pase la?, Grad 3, Bann differan tip verb – Verb aksion, verb ki exprim santiman, verb ki exprim aksion mantal, etc.

ENN verb li enn group let ki vedir kiksoz. Alor enn verb li enn mo. Me li enn mo ki montre aksion ou leta enn kiksoz. Par exanp, 'latab' enn mo, me li pa montre aksion ou leta enn kiksoz. 'Manze' enn mo me li ousi montre enn aksion. Par exanp, Mo pe manz enn goyav. Alor manze enn verb.

Pou sa aktivite-la, fer zelev idantifie ek konte komie verb ena dan text.

Ki ete enn 'fraz sinp'?

ENN fraz sinp se enn fraz ki ena enn sel verb ki konzige, savedir ki ena enn size ou enn marker letan.

Examp: Tou dimounn dan landrwa konn li.

4. Mo ekrir enn fraz sinp avek sa bann mo-la.

a. leve - boner

b. bwar - so

c. aroze - soley

d. prepar - lakwizinn

e. aste - laboutik

f. montagn - Samdi

g. lamer - Ton Piko

h. Tikoulou - dodo

i. enn - Dimans

j. toulezour - lexersis

Not pou profesor

Aktivite 4

Apre ki finn fer enn rapel lor 'mo', 'fraz' ek 'verb', explik zelev – ENN fraz sinp.

Kan enn fraz ena enn sel verb, nou apel li enn fraz sinp. Avan travay sa aktivite-la, li rekomande pou ekrir plizier fraz lor tablo ek fer zelev soulign bann verb dan sak fraz.

Apre zelev dir ki fraz ki sinp.

Kan zelev finn bien metriz idantifikasyon fraz sinp, fer zot ekrir enn fraz sinp avek sak group mo.

Les zelev lib dan zot limazinasion pou ekrir bann fraz sinp. Zelev travay sa aktivite-la dan zot kaye. Ekrir bann zoli fraz lor papie bristol, kol lor miray pou valoriz travay zelev.

Vokabiler

1. Mo servi sa bann let-la pou form bann mo. Mo ekrir bann mo dan bann kaz ki ena anba dapre kantite let ki finn indike.

r	e	o	s	n	i	v	a
---	---	---	---	---	---	---	---

2 let	
1	s
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

3 let		
1	e	n
2		a
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

4 let			
1	l	e	r
2			a
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			

5 let				
1				
2				
3				
4				
5				

6 let					
1					
2					

8 let							
1							

Not pou profeser

Aktivite 1

Obzektif:

Rekonet bann mo ki finn done anba ek servi zot dan text-la pou donn li enn sans

Prosedir:

Enn zelev lir konsign a-ot-vwa.
Profeser demann zelev explike ki bizin fer dan sa aktivite-la.
Organiz zelev an ti group.
Fer enn konpetision ant bann group.
Fer sak group travay sa aktivite-la. Group ki finn reisi form pli boukou let ranport konpetision-la.
Ekrir repous lor tablo.
2 let: 1.so 2.vo 3.la 4.re 5.lo 6.sa 7.an 8.ar 9.al 10.le

3 let: 1.ena 2.vol 3.ser 4.lor 5.ros 6.rol 7.san 8.ver 9.ler 10.ner

4 let: 1.lera 2.lave 3.lans 4.rans 5.reso 6.lase 7.lane 8.oral 9.oval 10.sale

5 let: 1.saler 2.servo 3.salon 4.rason 5.anvol

6 let: 1.anvole 2.lanver

8 let: 1. servolan

2. Mo swazir bon repons dan lalis anba ek mo ekrir li dan bann tire.

Dan enn lane ena douz _____ ek li an kat _____. Lane koumanse par mwa _____. Ek li terminn par mwa _____. Dan Moris nou koumans lekol _____ mwa lane. Dernie term lekol fini dan mwa _____. Dan ki mwa nou ete aster-la? Ek mwa _____ ki ti ete? Ek mwa _____ ki mwa nou pou ete?

Zanvie,	Fevriye,	Mars,	Avril,
Me,	Zien,	Ziliet,	Out,
Septam,	Oktob,	Novam,	Desam,
dernie,	mwa,	premie,	prosen,
term			

3. Mo ranplas bann tire par enn bon repons.

Bann zwe lontan pa ti parey kouma aster-la. Bann zwe finn bien evolie. Zanfan nepli zwe ar bann _____ kouma toupi, larou-laryaz, _____ etina. Li pa pou drol si dan inpe lane bann zwe kouma kanet ek servolan _____. Si nou get bien, zordi zour, bann zanfan pa zwe deor mem. Zot prefer zwe lor tablet, lor portab, lor _____ ek sirtou bann 'video-game'.

Mem apre lekol zot nepli zwenn pou zwe. Dan zardin-danfan, pena boukou zanfan ki pe balanse lor _____ ou pe fer laglisad. Bien rar trouv bann zanfan ki pe zwe maye ouswa _____. Twa, eski to zwe deor?

sapsiway	zouzou	disparet
kouk-kasiet	balans	ordinater

Not pou profeser

Aktivite 3

Rekiper bann mo difisil ki trouv dan text.

Explik sa bann mo difisil-la.

Fer zelev lir bann eleman repons ek explik bann mo-la.

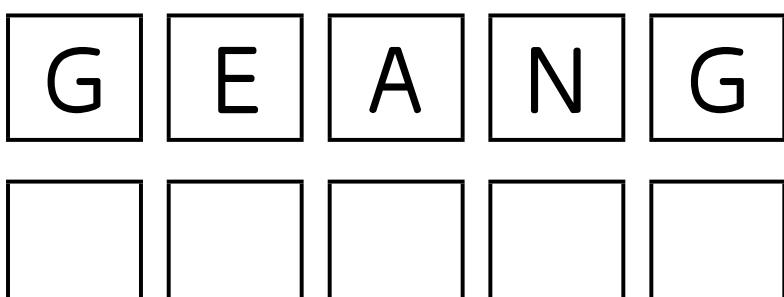
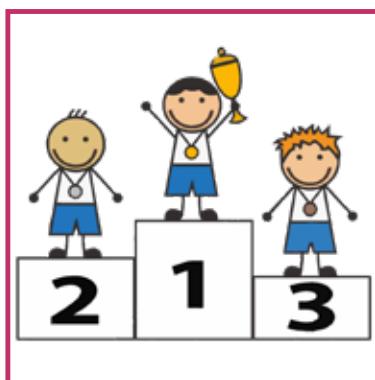
Sak zelev lir enn lalinn dan text. Dan fraz kot ena pou ranpli bann tire, zelev selekte enn mo depi lalis ki finn done anba. Verifie si repons-la bon.

Kan fini travay aktivite-la oralman, zelev fer arktivite-la dan liv.

Verifie travay zelev.

Vokabiler

4. Mo observ sa 4 zimaz anba la e mo rod enn mo ki dekrir toule kat. Mo servi bann let ki ena pou ekrir sa mo-la.

Not pou profeser

Obzektif:

Zelev pou bizin zongle ek bann mo ek silab pou kontrir enn mo ki ena rapor ek sa 4 zimaz-la ek nonb let

Aktivite 4

Prosedir

Profeser fer enn ti diskision lor sak desin e fer enn ti 'brainstorming' .

Fer bann zanfan rod bann mo komin ki definir sak desin.

Fer zanfan gete lakel mo ki servi sa bann let ki finn done la e ki ena 5 let.

Zanfan ekrir so repons lor bann ti kare anba.
Repons: GAGNE

Aktivite 5

Rod bann mo.

Identifie bann mo ki relie avek larantre lekol.

Zelev ekrir bann mo-la dan zot kaye.

ENN travay adisionel, kapav fer zelev fer enn fraz sinp avek sak mo.

5. Mo retrouv tou bann mo ki relie avek larantre lekol.

Diferans ant n / nn

1. Mo anserkle mo kot mo tann "on" ek mo soulign mo kot mo tann "onn".

Nou ti pe zwe laronn otour enn long kolonn, dan lakour tonton Pol. Kan nou latet vire nou al anba pie limon. Lao nou trouv limon ver ek zonn. Tizan remark enn nik mous zonn. Vit-vit nou sove nou al anba pie zanblon. Lao ti ena boukou pizon. Leo gagn per bann boulet kanon. Li al fer enn letour kot basin pwason, kot li trouv ti sevret ek kamaron pe naze dan touf sonz ek kreson. Dan zardin, tonton Pol pe koup ziromon. Marmit pe sofe. Dan lasiet enn zoli salad patison. Zordi kari pou tro bon.

2. Vanessa finn fer inpe fot kan li finn ekrir sa ti text-la. Ed li pou re-ekrir text-la san fot.

Enn ti kanar ki ena enn labek zonn finn sorti dan kazot. Li al dan godonn pou get televizion. Enn zoli ti emisionn lor lavi Ton Misel. Papa kanar ki pe rod ti kanar partou kriye: "Fistonn, kot twa?" Ti kanar reponn: "Kwin-kwin, mo dan godonn, kwin-kwin." Papa dir li retourn dan kazot. Kan ti kanar retourn dan lanklo, li trouv bann mama kann finn ponn gro-gro dizef.

3. Mo ekrir silab ki manke pou konplet bann mo. Bann mo-la bizin terminn par on ou onn. Souvan ena plis ki enn bon repons.

ba	
----	--

sar	
-----	--

la	
----	--

ka	
----	--

pwa	
-----	--

pi	
----	--

ko	
----	--

kre	
-----	--

	dez
--	-----

Not pou profesor

Obzektif

Travay lor prinsip grafi-foni pou ekrir bann mo

Aktivite 1

Ekrir **on** lor tablo ek demann zelev prononse. Montre zelev son ki prodir par **on**. Plas bann konsonn devan **on** ek demann zelev prononse. Par examp, ekrir sa bann silab-la lor tablo – **bon, don, fon, gon, kon, lon, mon, non, pon, ron, son, ton, von, won, yon, zon**.

Demann zelev rod enn mo avek sak silab. Par examp avek silab **yon**, nou kapav fer **reyon**.

Ekrir **onn** lor tablo ek demann zelev prononse. Montre zelev son ki prodir par **onn**. Plas bann konsonn devan **onn** ek demann zelev prononse. Par examp, ekrir sa bann silab-la lor tablo – **bonn, donn, fonn, gonn, konn, lonn, monn, nonn, ponn, ronn, sonn, tonn, vonn, wonn, yonn, zonn**.

Demann zelev rod enn mo avek sak silab. Par examp avek silab **lonn**, nou kapav fer mo **kolonn**.

Aktivite 2

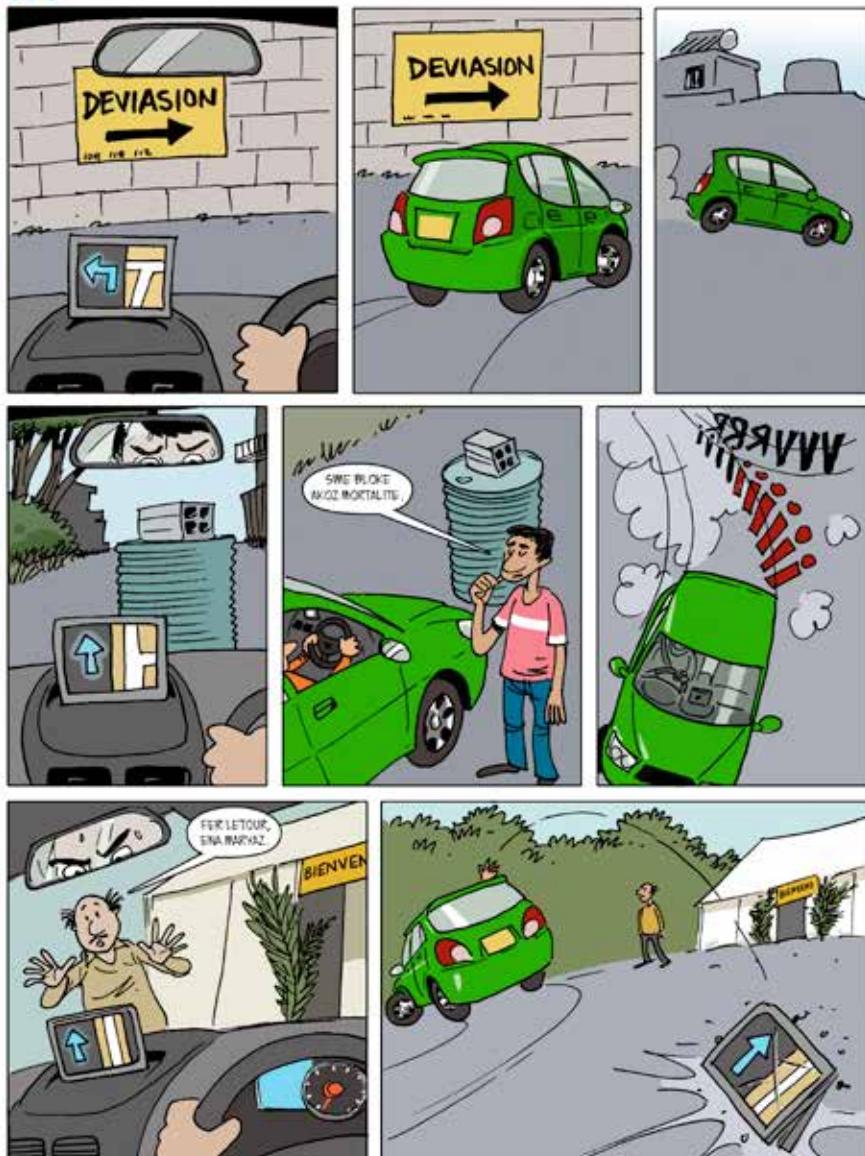
Organiz zelev an ti-group. Fer enn zelev lir text-la. Demann zelev si zot pe trouv text-la bon. Zelev soulign bann mo ki finn mal ekrir. Fer enn miz-an-komin ant bann group. Zelev re ekrir text-la dan zot kaye.

Aktivite 3

Les zelev lib pou travay zot limazinasion pou rod bann mo, parski kapav ena plizier repons par mo. Par examp, pou premie nou kapav aksepte – balon, baton.

GPS

POV, Ile Maurice, quel plaisir, Graphic Press, mars 2014. Pibliye avek lotorizasion Graphic Press.

Not pou profeser

Dan Grad 4, nou fimm azout de paz pou devlop kapasite lektir bann zelev. Nou pe koumanse par prezant enn tip text bien partikilie, setadir band-desine (BD).

Bann linformasian esansiel:

Enn paz BD konstitue de enn plans ek dan plans-la nou ena bann vignet. Dan bann vignet-la ena bann desin ki met an-senn enn bout enn zistwar. Ena ousi bann personaz ek kan zot koze, dialog-la paret dan enn balon dialog.

Sa plans BD ki nou pe prezante la sorti depi liv enn bedeist, *POV, Ile Maurice, quel plaisir*. Alor, lor enn ton imoristik, nou abord enn problem partikilie dan Moris, setadir, ki souvan bann lari bloke pou plizier rezon ek lerla, enn GPS pa neseser si nou anvi trouv nou sime.

Profeser kapav koumans sa aktivite-la par an premie demann bann zanfan ki zot trouve dan sak vignet ek apre fer zot gagn lansanb zistwar-la. Ousi, fer bann zanfan dir dan ki lot sirkonstans nou bar sime dan Moris.

Zwe Gouli (Rodrig)

Pou nou zwe gouli nou bizin de baton, enn long ek enn kourt. Seki long la nou apel sa manman gouli, seki pli kourt nou apel li piti gouli. Nou bizin diviz nou an de lekip, enn lekip apel lekip gober, zot bizin gob piti gouli kan lekip advers (tirer) anvoye.

Pou anvoy piti gouli, nou plas baton kourt la lor enn trou ki apel kav et nou pas manman gouli par anba ek anvoy piti gouli lwin dan ler pou lekip gober pa resi gagn li.

Si lekip gober reisi gob piti gouli, sa zwer ki ti anvoye la 'mor'. Si bann gober pa reisi gob piti gouli, lanser-la bizin kriye "an-plas". Sa se enn kod ki imobiliz gober-la dan plas kot piti gouli finn tonbe, apartir la sa gober-la esey anvoy piti gouli dan kav. Pou piti gouli pa tom dan kav, lanser-la bizin vizilan ek tap piti gouli pli lwin posib: apel sa 'sarze'. Kan gober pe lans piti gouli dan kav, zwer ki lor kav sarz piti gouli-la lwin ek li koumans konte.

Dan zwe gouli nou servi manman gouli pou konte. Si distans ant kav ek piti gouli arriv 21 fwa longer manman gouli savedir lekip lanser pe gagne 1-0. Kan tou zwer dan lekip tirer mor, bann gober vinn tirer ek bann tirer vinn gober.

Remersiman: Danielle Luicelle (Educator) Resource person
Patrice Jolicoeur (foto)

1. Met bann fraz an-ord pou form enn ti zistwar.

- a. Sara demann so mama aste 5 kanet pou li kapav konplet so koleksion.
- b. Kan li ariv laba, li trouv kanet tou kouler ki li ti pe rode.
- c. Sara, enn zoli ti mamzel, akonpagn so mama laboutik Misie Kayar.
- d. So mama refize parski li deza ena boukou kanet lakaz.
- e. Lor sime retour, Sara kontign boude me so mama pa finn sede.
- f. Sara ti tris e agase.

2. Dikte mo avek [õ] [on].

Not pou profesor

Aktivite 1

- Zelev lir bann fraz.
- Met bann fraz lor etiket ek met lor tablo.
- Fer bann zelev aranz fraz an ord pou form enn zistwar.
- Zelev kopie fraz dan kaye.

Aktivite 2

- Zelev pou servi kaye kan pou fer dikte.
- Profeser dir bann mo enn par enn e donn zelev 5 a 1 segonn pou ekrir sak mo.
- Diviz klas an 6 group. Sak group diskit lor mo ki zot finn ekrir.
- Enn zanfan dan sak group vinn kot tablo e pou ekrir enn parmi bann mo.
- Profeser koriz bann mo e bann zanfan koriz dan zot kaye.

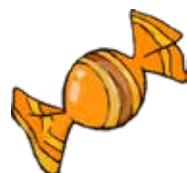

zonn

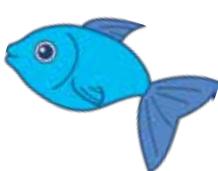
balon

bonbon

pwason

garson

siklonn

Dan laboutik *Au Dodo Gourmand*, bann reyon¹ bien ranpli. Tikoulou ek so bann kamarad bien kontan parski zot bizin aste inpe provizion avan zot al kanpe dan gorz Rivière Noire. Dipin, diri, delwil, de-trwa bwat konserv ek enn lame banann. Anfet, bizin pans tou bien an-avans, mem labouzi, parski enn fwa ki zot pou ariv dan gorz, pou bien difisil pou retourn dan vilaz pou aste saki manke. Larout-la tro long.

Tikoulou so lisien ousi ti pe fer so provizion. Kom dabitid, limem ki pou fer gîd.

Apre enn long lamars, zot sak pe paret deplizanpli lour ek zot lazam pe koumans tranble. Me rekompans zot zefor ti zis devan zot lizie. Drwat devan, ena enn gran montagn ki pe debout avek boukou fierte kouma enn fortres².

Tradikcion enn extre Cyclone sur Rivière Noire, éd. Vizavi, 2003.

¹ Seksion dan enn sipermarse ouswa enn gran magazin kot vann bann prodwi spesifik.

² Enn plas ki bien proteze e ki servi dan bann kontex militär.

1. Mo reponn sa bann kestion-la.

a. Kifer Tikoulou ek so bann kamarad pe aste provizion?

b. Kifer zot bizin aste labouzi?

c. Zot sak pe vinn pli lour, kifer?

2. Mo fer enn fraz avek sak group mo.

a. [paz - kreyon]

Evaluasion

b. [libreri - liv]

c. [sapit - zistwar]

3. Mo reper bann fraz sinp depi pasaz ek mo ekrir zot dan mo kaye.

4. Mo koriz sa bann fraz-la.

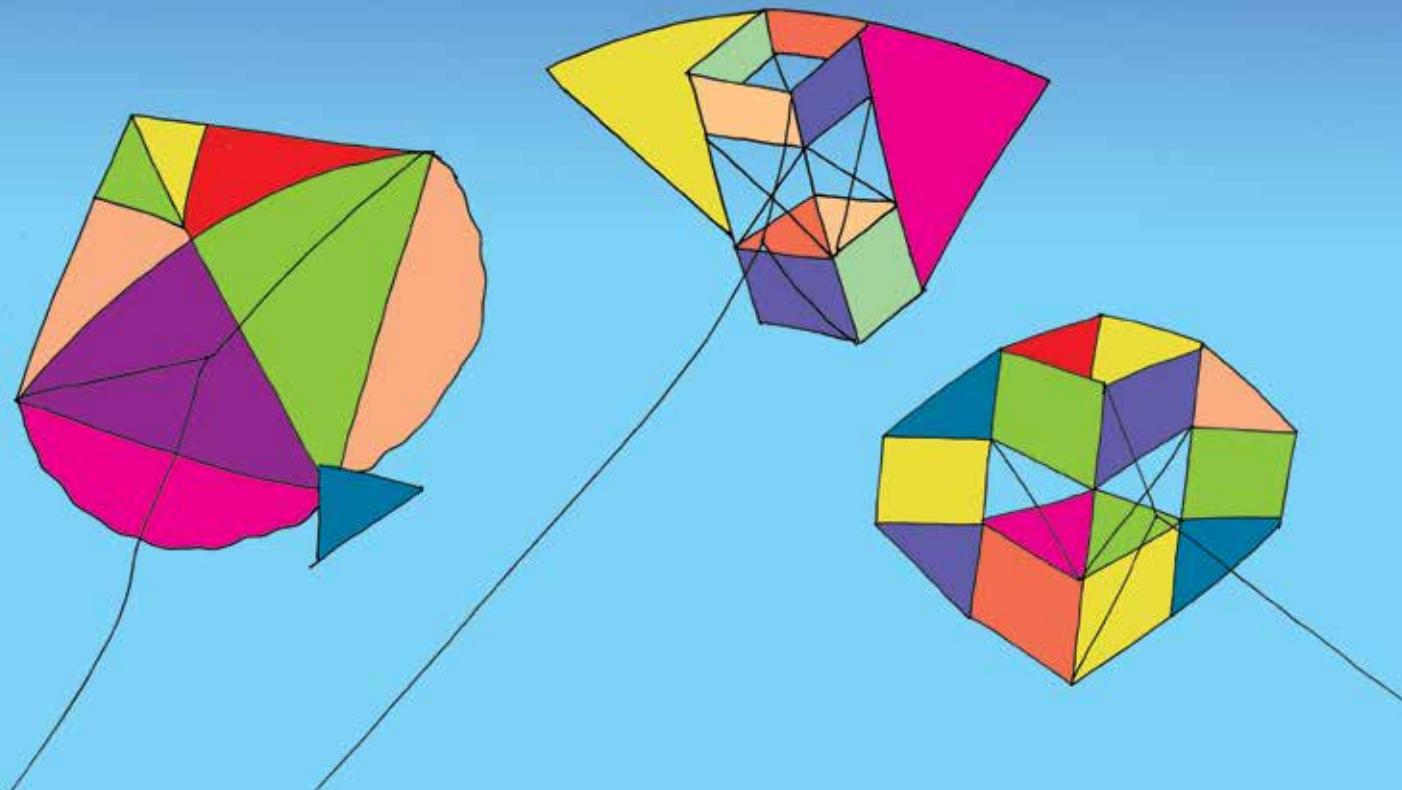

a. Dan nou lagonn ena boukou pwason.

b. Ton Piko pe lapesh marlin.

c. Tizan pe aranz servolan

Patang, rwadezer ek karanbol

Bann obzektif sapit

- Ekout enn zistwar avek atansion
- Pran laparol pou kominike
- Diferansie ant form long ek form kourt bann verb
- Konpran fenomenn diplikasion verb
- Develop konpetans pou servi diksioner
- Anplway bann sign ponktiasion avek pertinans
- Identifie "wa"
- Develop kapasite pou lir diferan tip text: poem ek lafis

Vanessa ek Leo kontan return lakaz ansam kan lekol fini. Zot profit sa moman-la pou deside ki zot pou fer kan zot fini fer devwar. Enn Vandredi tanto, Vanessa ek Leo, lor zot sime retour, pe diskite lor enn plan pou wikenn. Zot pa ti pe gagn okenn lide. Semenn ki finn fek pase ti bien ranpli. Anplis, zot ti ena boukou devwar pou fer. Enn kiksoz kouler-kouler dan lezer atir latansion Leo.

- Vanessa ! Get sa gro zwazo-la! Non! Enn servolan sa!

Zot aret enn kou pou admir manier ki sa servolan-la pe zigzage dan lezer. Enn kou, zot tann enn lavwa familie.

- Bonzour, ki zot panse lor mo servolan?

- Tizan! Leo dir. Nou pa finn mem remark twa.

Leo, ki ti bien intrigue par servolan Tizan, demann li kot li finn gagn sa. Mem si Vanessa ek Leo ti pe bizin rant lakaz, zot ekout zistwar Tizan ziska lafin. Li rakont zot ki li finn fabrik so servolan apartir bann instriksion ki so granper ti donn li de-z-an desela.

- Mo ti pou kontan aprann fer enn servolan, Vanessa dir.

- To kone, ena boukou kalite servolan, sann-la se enn patang. Mo konn fer lezot servolan ousi, Tizan reponn.

- Mwa, ti pou kontan aprann fer enn rwadezer! Eski demin to kapav ed nou pou fer enn servolan sakenn?

- Wi! Enn bon lide sa. Amenn papie mouslinn ek lafisel. Anou zwenn enn-er demin kot mwa.

Kestion Oral:

1. Ki Vanessa ek Leo fer kan zot retourn lakaz toulezour?
2. Ki sann-la so latansion atire par enn zafer kouler-kouler?
3. Ar ki eski Tizan finn fabrik so servolan?

Samdi gramatin, mama Vanessa amenn toule-de zanfan laboutik Ton Mame pou aste papie mouslinn ek lafisel. Pou lakol Tizan ti dir zot ki li pou kwi lafarinn. Dan laboutik, Vanessa demann Ton Mame si li kone kouma fer enn servolan ek sirtou ki bann nom servolan li kone.

Ton Mame rakont zot so bann lavantir ek ousi donn zot bann konsey lor bann prekosion ek reg ki bizin respekte kan zwe servolan.

- Zot bizin pa zwe kot ena bann difil kouran. Mo konsey zot al lor bann terin vag ou si ena lakoup al dan karo kann. Sirtou pa mont lor lakaz, li bien danzere, Ton Mame averti zot.
- Wi Ton Mame! Mersi pou ou bann bon konsey.

Toule-de kit laboutik e diriz zot ver lakaz Tizan alor ki mama Vanessa kontign aste so bann komision. Zot ti pe prese pou kone kouma aranz servolan ek sirtou fer li dans dan lezer. Tizan ti deza pe atann zot avek lakol kwi ek enn kantite baton balie koko. Li ti enda enn ti karne kot ti ena boukou model servolan. Sakenn deside ki servolan li pou fer. Leo pou fer enn rwadezer, Vanessa swazir enn karanbol, Tizan desid pou gard so patang. Toule-trwa met lame dan lapat. Tizan ek Vanessa dekouver bann talan Leo pou desin e dekorasion.

Dan pa mem enn-er-tan, zot fini aranz de servolan: enn rwadezer ek enn karanbol. Letan ti dan zot faver parski ti ena enn bon divan ki ti pe soufle. Toule-trwa zanfan pran zot servolan ek al lor terin vag deryer lakaz Tizan.

Kestion Oral:

1. Ki Vanessa ek Leo ti ale fer laboutik?
2. Ki bann lavertisman ki Ton Mame finn done?
3. Kouma Leo ek Vanessa zot servolan apele?

Leo atrap so servolan, letansa Tizan deroul difil e al pli lwin deryer.

- Leo, rekil inpe, bizin gard enn gran distans pou ki kapav anvol li, Tizan kriye.
- Eski distans-la bon? Leo demande kan li fini rekile
- Aster lev to lame pli lao e lans to rwadezer dan ler. Koumsamem! Get kouma li pe monte, Tizan kontinie.

Tizan galoup pli vit ki li kapav, bobinn difil dan so lame e li kriye:

- Lao! Lao! Monte! Monte! Anvole mo zoli servolan. To kouma enn zwazo.

Avek sa zoli letan-la, rwadezer res dan ler mem. Tizan explik Leo ki manier bizin tir lor lafisel pou ki servolan-la res plane dan ler. Kan Leo finn bien konpran, Tizan donn li bobinn difil. Apre li al ed Vanessa ki ti inpasian pou trouv so karabol dan lezer. Kinz minit apre, toule trwa servolan pe fer koustik dan ler. Zot ti emerveye.

Zot desid met enn paryaz pou gete ki sann-la kapav gard so servolan lao pli lontan. Pou zot ti enn gran explwa¹ sa. Zot figir ti pe respir lakontantman.

Ep! Enn kout enn gro divan leve. Leo so servolan kas lalinn. Li galoup deryer so rwadezer me servolan-la anvole al pli lao. Leo fatige, arete ek get so rwadezer disparet dan lezer.

Tizan ek Vanessa desann zot servolan e galoupe vinn zwenn Leo ki ti bien tris.

- Pa trakase mo kamarad, Tizan dir. Nou kapav aranz enn lot. Bon, pran pou mwa to zwe zordi.
- Vremem? To pou donn mwa to patang? Leo demande.
- Wil! Mo pou kapav fer enn lot! Tizan rasir Leo.

Tizan ed so de kamarad pou relans bann servolan dan ler. Zot finn zwe ziska lizour pe al fini.

¹ Aksion extraordiner ou remarkab ki enn dimounn finn resi.

Kestion Oral:

1. Ki fer Tizan tir lor lafisel-la?
2. Ki finn ariv Leo so servolan?
3. Ki fer Tizan ek Vanessa pe esoufle?

Aktivite Konpreansion

1. Anou reponn sa bann kestion-la dan kaye.

- Dabitid, ki Vanessa ek Leo fer lor zot sime retour apre lekol?
- Ki bizin pou aranz servolan?
- Kot Tizan ti aprann aranz servolan?
- Ki Tizan propoz Leo?
- Kifer servolan Leo finn kas lalinn ?

2. Mo relie sak de parti fraz e mo kopie bann fraz-la dan mo kaye.

Vanessa ek Leo	•	pou aranz zot servolan.
Mama Vanessa ti	•	ekout zistwar Tizan konpletman.
Zot ti servi baton balie	•	zwe ziska lafin lazourne.
Vanessa, Leo ek Tizan	•	koustik dan lezer.
Toule-trwa servolan fer	•	akonpagn de zanfan-la laboutik.

3. Mo ekrir lekontrer sa bann mo-la.

a. ansam _____

d. kourt _____

b. gro _____

e. monte _____

c. koumansman _____

f. lizour _____

Zistwar Zako

Lor enn pie bwadwazo, enn gro zako pa pe aret sante. Enn-de fwa zako-la sot-sote, koumadir li abriti. Boukou zanimo pe ekoute. Ena ki pe dans-danse. Enn mwano ki ti pe mars-marse par laba pa pe konpran ki pe deroule. Kan mwano al pli pre, mister-la devwale. Zako-la ti finn aval enn radio.

Ki ete 'form long' enn verb?

Form long enn verb se enn verb ki ekrir dan so form konplet.

Examp: Pa kone ki li pe aranzé.

1. Mo konte komie verb form long ena dan text 'Zistwar Zako'.

Ki ete 'form kourt' enn verb?

ENN verb dan so form kourt, li enn verb ki ekrir san dernie let ki trouv dan verb-la.

Examp: Nou pou aranz enn servolan?

Verb form long	Verb form kourt
aranze	aranz

2. Mo konte komie verb dan zot form kourt ena dan text 'Zistwar Zako'.

3. Mo konplet sa tablo-la.

Verb	
Form long	Form kourt
a	aranze
b	kont
c	marse
d	galoup
e	efas

Not pou profesor

Obzektif

Diferansie ant verb form long ek verb form kourt

Prosedir

Fer enn rapel lor ki ete enn verb. Nou definir enn verb kouma enn mo ki montre aksion ou leta enn kiksoz. Examp: leve, brose, bwar.

Demann zanfan lir text-la fraz par fraz. Pou sak fraz, fer zelev idantifie sak verb ek soulign zot.

Demann zanfan fer enn miz-an-komin ant tou bann verb ki zot finn rekipere ek diferansie dan manier ekrir bann verb-la.

Les zot ariv konklyzion ki enn verb-la dan form-long ek lot-la dan form-kourt. Kapav mem fer enn ti-rekapitilasion lor ki kote servi sa bann kalite verb-la.

Form-long servi kan pa ena nanye ki vinn apre verb-la. Form-kourt servi kan fraz-la pa fini avek verb-la.

Kan enn verb swiv par enn obze direk li pa pran 'e' final. Me si li swiv par enn adverb ou adverbial li gard 'e' final.

Aktivite 1

Zelev ekrir tou bann verb form long ki zot finn rekipere dan text *Lor enn pie bwadwazo*.

Aktivite 2

Zelev ekrir tou bann verb form kourt ki zot finn rekipere dan text *Lor enn pie bwadwazo*.

Aktivite 3

Pou bann verb premie group, enn verb dan so form long terminn par 'e' ek enn verb dan so form kourt pa terminn par 'e'

4. Mo ekrir de fraz avek sak verb, enn dan so form long ek enn dan so form kourt. Pou sak verb mo servi verb-la dan so form long pou ekrir enn fraz ek mo servi verb-la dan so form kourt pou ekrir enn deziem fraz.

a. Plante

- i. Tizan finn plant enn pie gato kanet.
- ii. Tizan bien kontan plante.

b. Aroze

- i. _____
- ii. _____

c. Koupe

- i. _____
- ii. _____

d. Sante

- i. _____
- ii. _____

e. Danse

- i. _____
- ii. _____

Ki ete 'diplikasion verb'?

Diplikasion verb se kan nou ena de verb ki separe par enn tredinion. Premie verb-la dan so form kourt ek deziem la dan so form long.

Examp: diplikasion verb marse vinn - mars-marse
Mars-marse pa vedir mem kiksoz ki marse.

Examp: Mo pe marse. - Mo pe marse.
Mo pe mars-marse. - Mo pe balade.

Not pou profesor

Aktivite 4

Lir sak verb ek demann zelev ekrir verb-la so form long ek so from kourt lor tablo:

Verb		
	Form long	Form kourt
a	Plante	Plant
b	Aroze	Aroz
c	Koupe	Koup
d	Sante	Sant
e	Danse	Dans

Fer enn ti revizion lor kan nou servi enn verb dan so form long ek kan nou servi verb-la dan so form kourt.

Form-long servi kan pa ena nanye ki vinn apre verb-la. Form-kourt servi kan fraz-la pa fini avek verb-la.

Kan enn verb swiv par enn obze direk li pa pran 'e' final. Me si li swiv par enn adverb ou adverbial li gard 'e' final.

Zelev propoz enn per fraz lor sak verb. Ekrir fraz-la lor tablo ek fer lezot zelev verifie si finn bien servi verb (form long ek form kourt) dan fraz-la. Efaz tablo. Zelev travay sa aktivite-la par zot mem.

5. Mo konte komie diplikasion verb ena dan text
 'Zistwar Zako'.

Not pou profesor

Aktivite 5

Zelev lir text *Lor enn pie bwadwazo* fraz par fraz. Apre lektir sak fraz, zelev arete. Anmemtan kapav fer enn revision lor seans gramer ki ti fer dan sapit 1 – Identifie fraz dan enn text.

Fer enn rapel lor ki ete enn verb. Nou definir enn verb kouma enn mo ki montre aksion ou leta enn kiksoz. Examp: leve, brose, bwar.

Analiz sak mo par fraz. Rekipper bann verb ki finn diplike. Ekrir sa bann verb-la dan zot kaye. Kan finn fini analiz tou fraz dan text-la, zelev konte komie verb diplike finn gagne ek ekrir repons-la.

Aktivite 6

Se bann verb ki ena alafwa form long form kourt ki kapav diplike. Pou travay sa aktivite-la, fer zelev rod bann verb-la dan zot form kourt avan diplik zot.

Verb			
Long	Kourt	Diplike	
a	Rode	Rod	Rod-Rode

Aktivite 7

Parey kouma enn verb ena konzigezon, enn verb diplike ousi ena konzigezon. Examp: Nou kapav dir mars-marse ou mars-mars. Dan enn verb diplike, deziem verb-la ki konzige. Par examp, nou pou dir aranz-aranze, ou aranz-aranz me pa aranze-aranze ou aranze-aranz.

6. Mo diplik sa bann verb-la.

- a. Rode -
- b. Sote -
- c. Kole -
- d. Monte -
- e. Sante -

7. Mo akord bann verb ki trouv dan braket.

- a. Ton Maniel (aranze-aranze) so lakaz.
- b. Bann pwason pe (sote-sote).
- c. Latab-la pe (kole-kole).
- d. Tikoulou pe (rode-rode) dodo.

Gras a Tizan, Leo ek Vanessa finn vinn bann exper dan aranz servolan. Zot desid pou fabrik enn servolan kolore pou ofer Tikoulou. Vandredi tanto, zot al aste tou materyel ki bizin. Telman zot finn redi difil, kol papie mouslinn ki zot lame finn anpoka, me lazwa ti ranpli dan zot leker kan zot get rezulta final.

- Soulign bann mo ki zot trouv difisil dan sa text-la.
- Kouma zot pou fer pou konn sinifikasion bann mo-la?

Ena sinifikasion ki zot pou kapav devine dapre kontext. Me ena mo ki zot pou bizin verifie dan diksioner.

Pou trouv enn mo fasilman dan diksioner, bizin konn lord alfabetik.

Ki ete lord alfabetik?

Lord alfabetik tou simpleman vedir lord ki bann let alfabe ete;

setadir abcd ziska z.

Not pou profeser

Afin ki nou kapav amenn zelev servi enn diksioner, nou bizin asire ki zot pa zis konn rekonet alfabe me ousi konn lord dan lekel zot aparet; setadir lord alfabetik.

Donk travay vokabiler dan sapit 2, li enn travay de-baz pou parti vokabiler dan sapit 3. Tou bann lexersis bizin travay zot dan lord ki finn done parski finn klasifie zot dapre zot nivo difikilte; depi pli fasil ziska pli difisil.

Kifer li importan pou konn lord alfabetik?

Lord alfabetik, li enn fason pou klas bann mo dan enn sertenn lord dapre bann let ki zot koumanse.

Alor tou seki pou konsern klasman bann let, li importan pou konn lord alfabetik.

Par examp:

- i. bann mo dan diksioner
- ii. nom dimounn dan liv telefonn
- iii. nom zelev dan rezis
- iv. admision pou Grad 1
- v. pou afis nom zelev pou diferan lexamen

Kouma enn prolonzman, li rekomande pou fer zelev ekrir an-ord alfabetik dan zot kaye:

- i. tinom bann tifi dan klas.
- ii. sirnom bann garson dan klas.
- iii. bann mwa dan lane.
- iv. bann zour lasemenn.

1. Mo ekrir abcd an-ord ziska z dan mo kaye.

2. Mo ekrir bann let ki trouv ant:

d_____f

o_____q

h_____j

r_____t

v_____x

l_____n

k_____o

b_____g

p_____t

Vokabiler

3. Mo ekrir sak seri let dan lord.

hjgki _____
nqpom _____
sutvr _____
xwvzy _____

4. Mo ekrir sak lalis dapre lord alfabetik dan mo kaye.

- plimie, kreyon, lardwaz, gom, fitwar
- rob, triko, soulie, baret, pantalon
- kiwi, zoranz, pom, rezin, mandarinn
- labous, nene, fron, zorey, soursi
- toupi, lamarel, petang, karom, servolan

Aster pou bann mo ki koumans par mem let (ex: lekol, lizinn, lakaz), kouma pou met zot an-ord alfabetik?

Kan ena plizier mo ki koumans par mem let, lerla nou bizin get deziem let alfabe dan bann mo-la. Nou met zot an-ord alfabetik dapre deziem let ki aparet dan bann mo-la. Examp: lekol, lizinn, lakaz. Toule-trwa mo koumans par let "l". Alor nou bizin get deziem alfabe dan sak mo.

lekol

lizinn

lakaz

Lerla nou met zot an-ord dapre zot lord alfabetik.

lekol → e

lizinn → i

lakaz → a

Dan lord alfabetik, nou gagn: a, e, i.

Alor nou pou gagn dan lord: lakaz, lekol, lizinn.

5. Mo soulign deziem let dan sak seri mo.

- a) kaye, kreyon, kestioner
- b) rel, rido, rozet
- c) poul, papiyon, peroke
- d) zwazo, ziraf, zebra

Apre mo ekrir zot an-ord alfabetik.

- e) fey, foto, farata
- f) zasar, zwayon, ziromon
- g) sofa, stati, sez
- h) boutey, balon, bef

6. Mo rod bann mo ki koumans par mem let, dan premie paragraf text konpreansion. Mo re-ekrir zot dan lord alfabetik.

Examp: let V

Vanessa

Vandredi

Kan premie ek deziem let parey; examp: **latab**, **laport**, **lafnet**, **lasam**, lerla kouma nou pou met bann mo dan lord alfabetik?

Metod-la pou res parey, savedir nou pou bizin get prosen let ki vinn diferan. Setadir dan nou lexamp, nou pou bizin get trwaziem let.

latab, **laport**, **lafnet**, **lasam**

Dan lord alfabetik, nou pou gagn **f**, **p**, **s**, **t**. Donk pou gagn **lafnet**, **laport**, **lasam**, **latab**.

7. Mo soulign 3em let dan sak seri mo.

- a) lera, lezwa, lelef, lekirey
- b) sato, sapo, samo, sakos, sari
- c) dite, dile, disik, diber, diri

Apre mo ekrir zot an-ord alfabetik.

- d) sapin, saret, sabo, sagou, salad
- e) labous, lazou, lalang, latet, lame
- f) bazar, bato, balon, baget, banann

8. Mo soulign katriem let dan sak seri mo.

- a) sizo, sizay, size, siziem
- b) volan, volkan, voler, volim
- c) zimo, zimel, zimnaz, zimaz

Apre mo ekrir zot an-ord alfabetik.

- d) mang, mandarinn, manteg, manioc
- e) kare, karne, karay, kari, karousel
- f) zanon, zanvie, zanblon, zanana, zanfan

Kifer li importan pou konn lord alfabetik?

Lord alfabetik, li enn fason pou klas bann mo dan enn sertenn lord dapre bann let par ki zot koumanse.

Alor tou seki pou konsern klasman bann let, li importan pou konn lord alfabetik.

- Par examp:
- (i) bann mo dan diksioner
 - (ii) nom dimounn dan liv telefon
 - (iii) nom zelev dan rezis
 - (iv) admision pou Grad 1
 - (v) pou afis nom zelev pou diferan lexamen

9. Mo ekrir an-ord alfabetik dan mo kaye:

- a) tinom bann tifi dan klas.
- b) sirnom bann garson dan klas.
- c) bann mwa dan lane.
- d) bann zour lasemann.

1. Mo soulign bann mo kot mo tann "wa".

Dan enn bwa, de zwazo pe lev lavwa. Lezwa pe koz avek kakatwa. Lezwa demande kot so tipwa. Kakatwa reponn dan sak vakwa. Lezwa al rode me li pa trouv so tipwa. Lezwa ankoler, li al rod enn dibwa. Lezwa dir, zordi mo pou montre twa mwa ki mwa. Lion dir ekout mwa. Mo zot lerwa. Mwa ki fer lalwa. Lion donn sakenn enn pwagne gropwa. Toule-trwa reini dan lazwa.

2. Mo ekrir silab ki manke pou konplet bann mo. Souvan ena plis ki enn bon repons.

	no
--	----

	zo
--	----

le	
----	--

di	
----	--

	ze
--	----

	sant
--	------

ba	
----	--

ti	
----	--

Mo ranpli bann tire avek enn mo.

a. Aswar mo get _____ .

b. Pran enn _____ al fit to kreyon kouler ivvar.

c. Mo pe al _____ enn lamous nwad.

Not pou profesor

Obzektif

Travay lor prinsip grafi-foni pou ekrir bann mo

Aktivite 1

Ekrir **wa** lor tablo ek demann zelev prononse. Montre zelev son ki prodir par **wa**. Plas bann konsonn devan **wa** ek demann zelev prononse. Par examp, ekrir sa bann silab-la lor tablo – **bwa**, **dwa**, **fwa**, **gwa**, **kwa**, **lwa**, **mwa**, **nwa**, **pwa**, **rwa**, **swa**, **twa**, **vwa**, **zwa**.

Demann zelev rod enn mo avek sak silab. Par examp avek silab **bwa**, nou kapav fer **dibwa**.

Ena bann mo kot ena plis ki enn silab avan **wa**. Fer zelev lir sa bann mo-la. Examp, **twa**, **lakrwa**, etc.

Plas bann konsonn apre wa ek demann zelev prononse. Par examp, war. Demann zelev rod bann mo kot tann son war – bwar, nwar, listwar, etc.

Aktivite 2

Les zelev lib pou travay zot limazinasion pou rod bann mo, parski kapav ena plizier repons par mo. Par examp, pou premie nou kapav aksepte – mwano, gwano.

Aktivite 3

Zelev lir fraz ek ranpli bann tire avek mo ki indike par foto ki trouv zis apre tire.

Anou Kolorye Lesiel

Ki pase la

ena gran plezir invit zot ek
zot fami pou festival Servolan

Samdi 18 Avril 2015

9.30 a.m. - 3.00 p.m.

Wellness Park, Candos

Dezene ☰ lamizik ☰ konpetision ☰ kado ☰
Latelie -servolan ek plin sirpriz ankor...

Lantre: Rs 25 par fami

Ki ete enn lafis?

Nou servi enn lafis pou pas enn mesaz piblik. Par examp: lanons enn evennman, promosion enn prodwi, invitasion pou enn fet, enn seremoni lapriyer, enn miting, etc. Enn lafis bizin donn bann informasian ki indike lor enn lafis kouma landrwa, dat ek ler, organizater ek detay bann aktivite.

Mo lir ek mo reponn bann kestion-la.

1. Ki evennman sa poster-la pe anonse?

2. Ki sann-la ki pe organíz sa evennman-la?

3. Ki zour pou ena sa evennman-la?

4. Ki ler li pou koumanse?

5. Ki bann zafer pou ena ankor sa zour-la?

6. Komie bizin peye pou partisip dan evennman-la?

7. Dapre twa ki ete enn latelie servolan? Ki nou fer ladan?

Not pou profeser

Avan koumans klas, profeser fer enn ti diskision lor ki bann fason fer pas mesaz pou gran piblik ek ki nou servi apar radio, jounral ek televizion.

Profeser dir zelev observ lafis-la ek demann zot ki zot pe trouve ek ki zot pe kapav lir. Profeser explike ki ete enn lafis ek ki so itilite. Li servi maket lafis pou explikasian. Profeser pou demann bann zelev ki bann lezot lafis zot kone ou zot finn trouve. Zelev reponn kestion oral ek zot ekrir zot repons.

Mo servolan

Amenn mwa lao, servolan!
Fer mwa dans dan divan!

Mo anvi dans dan ler
al zwenn larkansiel
vwayaze ziska lamer

Amenn mwa lao, servolan!
Fer mwa dans dan divan!

Not pou profesor

Obzektif

Fer zelev aprann ek resit enn poem

Alafin sa seans-la, bann zelev pou bizin kapav:

1. Konpran text-la
2. Konpran ki lemosion poet-la
anvi exprime
3. Aprann poem-la par ker
4. Servi enn ton ek enn ritm partikilie
pou lir
5. Respekte bann sign ponktiasion.

Fer enn revizion lor bann diferan tip text.
Enn explikasjon lor ki ete enn poem.

ENN poem se enn text ki finn ekrir pou
exprim ek donn bann lemosion: tristes,
lamour, lazwa, rev. Nou apel enn "poet"
dimounn ki ekrir poem.

Dan enn poem, nou ena bann sonorite ki
revini- servolan/ divan. Dan enn poem,
nou ena bann paragraf, ki nou apel « strof ».
Bann lalinn, ki nou apel "ver", koumans
touzour par enn maziskil.

Lir poem avek intonasion. Demann zelev fer
parey. Organiz zelev an ti-group. Sak group
vinn devan klas ek lir sa poem-la.

Sa aktivate-la kapav servi plizier fwa, sirtou
dan bann poz. Fer zelev repet sa poem-la
ziska ki zot aprann li par ker.

Kan bann ti-group zelev finn bien metriz sa
poem-la, fer zelev resite an solo.

Servolan dan Rodrig

Patang, karanbol ek rwadezer se bann servolan ki Rodrig ousi bann zanfan ti pe lanse lontan. Kan ti bo tan ek enn bon ti labriz ti pe soufle, zot ti rod bann vie sak plastik, fey banann sek, papie mouslinn, baget banbou, lakord lalwes¹ oubien nilon, boul-de-gom² oubien difil koud zot koumans ranz zot servolan.

Premie letap kan ranz enn servolan se fer kad. Si pou fer enn servolan bwat oubien enn servolan lakaz, bizin fer so kad dan form enn bwat (kib) oubien dan form enn lakaz. Meyer materyel pou aranz sa kad-la se baget banbou parski li leze ek bien solid sirtou kan li bien sek. Kan fini, nou fixe nou vie plastik oubien papie mouslinn lor sa kad banbou-la ek servi difil pou koud li oubien lakol boul-de-gom pou kole.

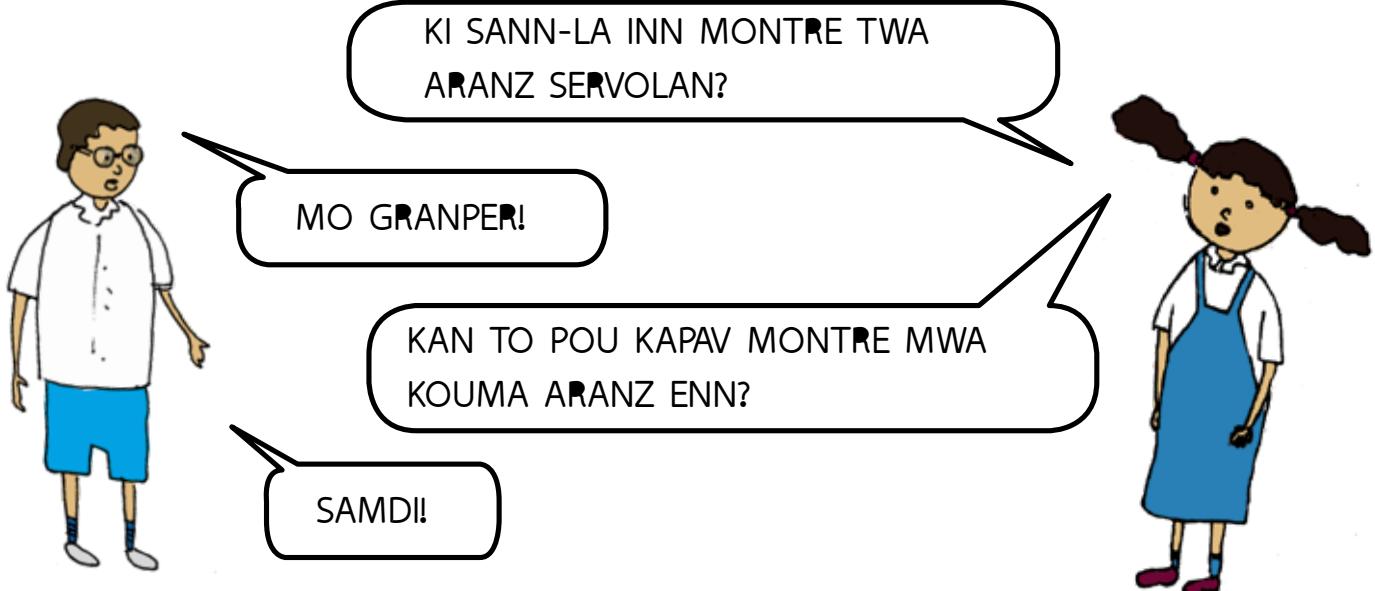
Lake servolan bien importan ek bien zoli sirtou kan servolan la lao dan lesiel. Pou fer lake servolan, nou servi papie mouslinn oubien fey banann sek parski zot bien leze. Kan pa ti ena fey banann sek oubien papie mouslinn, bann zanfan ti adapte zot ek ti pe fer bann servolan sanke, savedir pa ti pe met lake avek servolan-la.

Dernie etap nou bizin atas difil nilon oubien lakord lalwes avek nou servolan. Pou ki servolan-la stab, bizin atas lalwes-la lor kat kwin kad banbou la, koumsa kan labriz soufle servolan-la pa tourn-tourn lor limem oubien kase. Aster reste zis pou lanse. Zordi zour plastik nepli gagn drwa servi dan rodrig ek bann rar zanfan ki ankor lans servolan ape servi papie mouslinn.

1. *Lakord lalwes: enn lafisel ki fer avek fib lalwes.*
2. *Boul-de-gom / lagrin lagom se fri pie lagom, enn fri ki so linteryer lagli-lagli parey lakol. Lontan zanfan ti pe melanz sa lakol la avek disik pou piez zwazo lor brans. Zot ti pas sa melanz-la lor brans ek bann zwazo ti kol anplas.*

Remersiman: Mr. Wong-Tong Wong Luing Yoke (Aline) ek Mr. Noel Allas

Poz kestion (Premie parti)

Enn kestion ferme, se donk enn kestion kot repons-la direk. Nou kapav reponn par "wi" ou par "non", nou kapav reponn par enn sel mo, nou ousi kapav donn enn repons kot nou repran bann mo ki dan kestion-la.

Ex:

- Kan nou pou al lamer?
- Dimans gramatin.

Oubien

- Kan nou pou al lamer?
- Nou pou al lamer Dimans gramatin.

Reponn an ekri sa bann kestion ferme la ek servi bann mo ki trouv dan kestion-la.

a. Ki zour azordi?

Not pou profesor

Dan sa lesanz ant Vanessa ek Tizan la, nou remarke ki Vanessa pe poz kestion Tizan.

Dan enn lazourne, nou poz boukou kestion. Kifer nou poz kestion? Parski nou anvi gagn enn linformasian, enn explikasian oubien exprim enn zizman valer.

An zeneral, si nou anvi gagn enn linformasian rapid, nou poz enn kestion ferme.

Par examp:

KOTSA > Kotsa to mama finn aste to rob?

KI SANN-LA > Ki sann-la inn montre twa aranz servolan?

KI > Ki ler la?

KAN > Kan nou pou al lamer?

KOUMA > Kouma to mis apele?

ESKI > Eski to pou vinn lekol demin?

b. Kouma to vinn lekol?

c. Kan prosen vakans?

d. Eski to konn aranz servolan?

Bann sign ponktiasion (Premie parti)

Enn extre Sapit 2 Epizod 1 Grad 2.

Sa ti zwe-la ti dir enn long moman. Selman enn sel kou, Mis Sonia nek dir:

- Vanessa! Mo tifi, donn enn ti koudme Leo pou verifie si li finn amenn tou so bann zafer...
- Mis! Mis! Eski mo kapav sanz plas?

'.' (pwin)

Enn pwin mark lafin enn fraz.

Not pou profeser

Obzektif

Rekonet bann sign ponktiasion ek zot itilite

Prosedir

Lir extre Sapit 2 Epizod 1 pou Grad 2. Fer enn rapel zistwar Vanessa ek Leo. Esey fer zanfan re-rakont sa parti zistwar-la pou kapte zot latansion. Kapav dir ki ti arive avan e ki pou arive apre. Fer lektir an group ou individuel. Kapav fer ze-de-rol.

Aktivite 1

- Lir definision ki ena dan sak ankadre.
- Oralman, donn enn lexanp depi dan extre.
- Ekrir repons-la dan lepas ki finn done.
- Enn travay adisionel ki kapav fer, reget text konprehension ki finn fer presedaman e rod bann fraz avek sa bann sign ponktiasion-la.

1. Kopie enn fraz depi dan extre lao ki fini par enn pwin.

Lekritir

! (pwin exklamasion)

ENN pwin exklamasion servi alafin enn fraz ou enn mo ki inplik enn leta (kontan, sagrin, etone, etc).

Not pou profeser

Aktivite 2-3

- Lir definision ki ena dan sak ankadre.
- Oralman, donn enn lexanp depi dan extre.
- Ekrir repons-la dan lepas ki finn done.
- Ann travay adisionel ki kapav fer, reget text konpreansion ki finn fer presedaman e rod bann fraz avek sa bann sign ponktiasion-la.

Obzektif

Servi bann sign ponktiasion dan enn fason apropie.

Prosedir

Lir text-la enn premie tan.
Identifie bann posibilite lafin fraz.
Redir bann fraz-la oralman e mansione si bizin met pwin ou pwin exklamasion ou pwin interogasion.

Aktivite 4-5

- Re-ekrir text-la avek so pwin ou pwin exklamasion ou pwin interogasion.
- Relir text-la pou verifie si li ena sans e si bann ponktiasion finn bien plase.
- Sa travay-la kapav fer an trwa group e fer sak group prezant zot travay. Lezot de group dir si li bon ou pa.

2. Kopie enn fraz ou enn mo depi dan extre ki fini par enn pwin exklamasion.

? (pwin interogasion)

ENN pwin interogasion mark lafin enn kestion.

3. Kopie enn fraz depi dan extre ki fini par enn pwin interogasion.

4. Met '!' dan sa text-la.

David enn garson wit-an Li abitie al zwe foutborl apre lekol So kamarad Kevin abitie zwe avek li Zot vwazin

5. Servi '!' / '?' dan sa dialog-la.

- Bonzour Mo espere to bien
- Wi Mo bien Extra sa dimounn-la
- Wi Li pran nou plas

6. Utiliz '?' /.' /! dan sa ti text-la.

Zordi Lindi Ani finn lev tar So mama kriye li

- Ani Eski to pa pou al lekol
 - Wi mami Mo leve la

Ani degaze al prepar li

- Ma Mo pa pe trouv mo sak Kot li ete
Finalman, Ani met li an-rout pou al lekol

Not pou profeser

Aktivite 6

- Re-ekrir text-la avek so pwin ou pwin exklamasion ou pwin interogasion.
 - Relir text-la pou verifie si li ena sans e si bann ponktiasion finn bien phase.
 - Sa travay-la kapav fer an trwa group e fer sak group prezant zot travay. Lezot de group dir si li bon ou pa.

ENN MARSAN MALONET

ENN ZOUR, TI ENA ENN MARSAN DILE KI TI FINN VENN RIS, ME DAN ENN FASON MALONET¹. TOULEZOUR, LI TI PE AL VANN DILE DAN ENN VILAZ. LI TI BIZIN TRAVERS ENN LARIVIER POU AL DAN SA VILAZ-LA. ALOR, LI TI PE MELANZ DELO LARIVIER EK DILE AVAN LI AL VANDE. SA TI PERMET LI FER BOUKOU PROFI².

POU MARYAZ SO GARSON, LI DESID POU PRAN TOU KAS KI LI FINN GAGNE AN PROFI POU AL ASTE BANN ZOLI LINZ BIEN SER EK BANN BIZOU POU SO FAMI. LI TI ENA TELMAN KIKSOZ, KI SA TI BATO KI LI TI ENA POU TRAVERS LARIVIER-LA TI PE DEBORDE AR BANN SAK EK BANN BWAT.

ENN KOU, BATO VERSE E TOU SO BANN SAK EK BWAT TOM DAN LARIVIER. ENN TI MOMAN MEM, TOU FINI KOULE, DISPERET DAN FON. MALEREZMAN, NOU POV TI MARSAN PA KONN NAZE. LI ASIZ LOR REBOR BATO LI PLORE. LI TANN ENN LAVWA DAN LARIVIER DIR LI:

- Tou seki to finn perdi, de tout fason to pa merite. Tousala, to finn aste sa ar larzan mal gagne. Fode pa to plore.

ENN READAPTASION ZISTWAR *Honesty is the best policy.*

¹ Ki pa onet

² Benefis an form kas.

1. MO REPONN SA BANN KESTION-LA.

a. Ki travay sa misie dan zistwar-la fer?

b. Kouma eski li gagn profi?

c. Kifer li pa finn reisi regagn seki finn tom dan larivier?

d. Kifer sa lavwa-la dir li ki fode pa li plore?

2. Mo met sak lalis mo dan lord alfabetik.

a. difil, papie, lakol, lafisel, baton.

b. Vanessa, Leo, Tizan, Ton Mame, Tikoulou, Kwik.

c. kouk-kasiet, lamarel, kanet, lapli-laponp, servolan, sapsiway

3. Mo met ' / ? / !' dan ou alafin bann fraz.

a. Zordi, Mis Sonia pou travay lor Sapit 2

b. Eski to pe vinn lekol demin

c. Ayo Enn zoli sak sa

d. Kifer to pe plore To mama pou vini la

e. Demin Lindi Ayo Eski pou bizin lev boner pou al lekol

4. Mo gete si verb-la finn bien ekrir. Mo re-ekrir text-la e mo koriz bann verb ki finn mal ekrir.

Enn zour, enn lerwa **dir** so bann dimounn ki li anvi **manze** enn bon laviann serf. Alor, tou so bann saser **deside** pou **ale** lasas serf. Kan zot pe **rode-rode**, zot **trouve** enn serf ki finn **tase** dan enn fatak. Zis kouma zot pou **ale touye** li, serf-la **koze** ar zot.

- Pa **touye** mwa! Mo enn prins mwa. Enn sorsier ki finn **zete** enn sor lor mwa.

Bann saser-la **tire** serf-la e zot **amene** li kot lerwa. Mazisien sato **tire** sor lor sa prins-la e lerwa **deside** pou fer prins-la **marye** avek so tifi laprinses.

Lamer an danze

Bann obzektif sapit

- Ekout enn zistwar avek atansion
- Develop kapasite pou lir diferan tip text: interview, fab
- Anplway bann sign ponktiasion avek pertinans
- Servi dan enn fason apropriye "x/ks/gz"
- Rekonet enn klas mo: pronom, determinan
- Rekonet bann eleman enn lantre diksioner
- Develop kapasite memorizasion
- Aprann poz enn kestion ouver

- 'Piksi', enn petrolie, an gran difikilte pre kot Lil Plat dan Lenor Moris apre ki li finn fernofraz pre ar brizan.

Vanessa ek Leo sirsote kan zot tann sa nouvel-la lor radio. Toulede ti pe profit sa zour konze piblik la pou bwar enn bon dite ansam.

- Ogmant son silvouple! Mama Vanessa dir anmemtan.

Aster nou tann bien saki prezantater-la pe anonse:

- Tou bann marin sin-e-sof e zot finn fini re-anbarke lor enn lot bato par bann *Coast Guard*. Lakok petrolie finn kase e so *kargezon*¹ pe devers dan nou lamer. Sa pe fer boukou dega. Pandan ki nou pe koz ek zot la, plis ki 100 tonn delwil *lour*² finn form enn mare nwar lor lamer kot bato-la pe koule.

Toule-trwa kontign ekout sa *flash-info*³-la. Zot soke ek atriste pou nou lamer. Zot realize ki deplizanpli lamer an danze.

- Nou ena enn *oseanograf*⁴ Minister Lanvironnman avek nou dan stidio. Bonzour Misie Oskar, ki ou reaksion konsernan sa nofraz-la ek sirtou *polision*⁵ ki li pou amene?

-Bonzour! Mo ti bien tris kan mo finn tann sa nouvel-la. Deziem fwa nou pe viv enn dram parey e li vremem inkietan parski nou lamer pe *polie*⁶.

Kestion Oral:

1. Ki finn arrive dan lenor Moris?
2. Kifer Vanessa ek Leo pa finn al lekol?
3. Kouma enn mare nwar finn forme lor lamer?

- Ki linpak sa katastrof-la pou ena lor nou lamer?
- Ou kone, delwil lour enn danze sa. Li pou detrir nou lafonn.
- Detrir nou Lafonn? Explik nou dan ki manier silvouple.
- Sa petrol-la kontenir plis ki 1000 prodwi simik. Tou bann espes ki dan lamer pou mor: bann pwason, koray ek mem bann zwazo marin. Si enn zanimo manz enn lot zanimo ki finn mor akoz sa delwil-la, alor li ousi pou anpwazone e finalman pou mor.
- Sa pou bien afekte nou lamer alor.
- Wi, nou *ekosistem*⁷ marin an danze.
- Sa petrolier-la, li pou res dan lamer mem?
- Wi! Parski li tro andomaze e li enn pli gro risk si nou al tir li.
- Eski li pa pou polie lamer-la plis?
- Non, parski nou ena enn lekip ki pe aspir delwil ki dan bato-la ek avek letan li pou vinn lakaz bann pwason.
- A! Dakor! Me ki pou fer avek sa mare nwar-la? Eski pou les li koumsamem?
- Petrol flote lor delo, alor bann otorite konserne pou netwaye, me li bien difisil.
- Komie letan sa kapav pran?
- Li depann lor boukou zafer: siperfisi ki pou bizin netwaye, letan ki pe fer ek sirtou kalite delwil ki finn fane.

Kestion Oral:

1. Ki bann problem sa petrolier-la pou koze?
2. Kifer pa pou kapav retir sa bato-la depi lamer?
3. Ki sann-la pou netway petrol ki pe flote lor delo?

- Li bien nosif pou nou lamer alor! Me nou trouve ki nou lamer pe soufer akoz lezot zafer ousi.
- Wi e li malere! Losean pa epargne avek tou sa bann dega-la. Bann dimounn zet zot delo pizwar, lizinn zet zot delo kontamine, san bliye ki bann lapintir ki servi pou bann bato bien toxik. Ousi kan netway bato lor lamer, bann prodwi simik al dan delo ek afekte nou ekosistem. Ena ki pe mem detrir bann koray.

- Ki bann mezir ki bizin pran?
- Pou koumanse bizin *sansibiliz*⁸ populasion, depi zanfan ziska so gran dimounn. Nou kapav fer sa atraver lekol, bann piblise, bann kozri. Enn lot mezir se fer lalwa vinn pli sever. Si sak dimounn fer enn ti zefor alor nou pou kapav sov nou trezor.
- Misie Oskar, mo remersie ou pou ou intervansion⁹ ek bann ransegnman ki ou finn donn nou.
- Mersi e orevwar.

Vanessa ek Leo, ki ti pe ekoute avek atansion, konpran ki se ousi zot devwar pou protez losean.

Mo difisil

1. kargezon: marsandiz ki transporte dan bato ouswa avion.
2. delwil lour: petrol ki pa rafine.
3. flash-info: enn informasion rapid konsernan enn evennman spesial lor televizion ou radio.
4. oseanograf: enn dimounn ki spesialize dan letid bann losean ek tou zafer ki relie ar zot.
5. polision: degradasion lanvironnman par bann salte, lafime ek sibstans simik dan ler, later ek delo.
6. polie: degrad lanvironnman. Aksion zet salte ouswa prodwi simik.
7. ekosistem: enn lansanb bann organism ki viv dan enn lanvironnman.
8. sansibiliz: fer dimounn pran konsians enn fe.
9. intervansion: pasaz lor radio ou televizion.

Aktivite Konpreansion

1. Anou reponn sa bann kestion-la dan kaye.

- a) Ki nouvel radio pe anonse?
- b) Kifer petrolie-la pe koule?
- c) Ki travay Misie Oskar fer?
- d) Ki bann kiksoz ki afekte nou lamer?
- e) Ki zafer pou vinn lakaz pwason?
- f) Kouma Vanessa ek Leo reazir apre sa informasion-la?

2. Mo reper:

- a) Komie personaz ena dan sa text-la?
- b) 'Paksi', enn petrolie, an gran difikilte dan Lenor Morris apre ki li finn fernofraz pre ar brizan." - Lalinn 1 depi pasaz. Ki sann-la pe dir sa fraz-la?
- c) Toule-trwa kontign ekout sa flash info-la. Ki sa trwa dimounn-la?
- d) Li bien nosif pou nou lamer. Ki Li pe reprezante?

3. Relie sak dialog avek so personaz.

"Ogmant son Vanessa."

• animator

"Ou kone, delwil lour enn danze

sa. Li pou detrir nou lafonn."

• Mama Vanessa

"Ki bann mezir kibizin pran?"

• Misie Oskar

Not pou profesor

Aktivite 1

- Zelev lir konsign.
- Pou evalie konpreansion zelev, Profeser demann zelev ki bizin fer dan sa aktivite-la.
- Travay bann kestion oralman.
- Zelev lir kestion ek zelev reponn kestion. Si zelev pe gagn difikilte, profesor intervenir pou ed zelev.
- Zelev travay kestion dan kaye.
- Verifie kaye zelev pou evalie konpreansion.

Aktivite 2

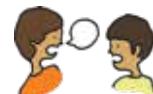
- Zelev lir konsign.
- Pou evalie konpreansion zelev, Profeser demann zelev ki bizin fer dan sa aktivite-la.
- Zot indantifie bann fraz importan dan text apre enn lektir aprofondi.
- Zelev lir kestion ek zelev reponn kestion. Si zelev pe gagn difikilte, profesor intervenir pou ed zelev.

Aktivite 3

- Zelev lir konsign.
- Profeser demann zelev explike ki bizin fer dan sa aktivite-la.
- Zelev lir sak fraz ek propoz enn mo pou konplet fraz-la.
- Not tou propozision zelev lor tablo.
- Verifie si bann personaz-la dan pasaz.
- Analiz sak mo pou gete ki sak personaz pe dir.

Konpreansion

5. Mo reponn enn interview

Bonjour, prezant tomem?

Ki to panse lor nou lamer?

Ki to fer pou gard lamer ek laplaz prop?

Not pou profesor

Aktivite 5

- Met bann zelev an binom.
- Donn sak de zelev enn personaz (enn poz kestion ek enn lot reponn)
- Donn zot 10 minit pou prepar zot e vinn prezante devan klas.
- Apre zot kapav re-ekrir repons dan liv.

Marsan kalaminndas

Misie Wit ek Sînk ti pe marse bor lamer kan zot trouv enn marsan kalaminndas. Zot kriye li.

- Bonzour marsan. Donn mwa sa kalaminndas-la.
- Bonzour mo bann kamarad, ki zot pe fer isi?
- Nou pe rod de-trwa kokiayz, me pa pe gagn nanye.

Ki finn arive zot krwar, misie Wit ti pe rod kokiayz dan larad Port-Louis.

Ki ete enn 'pronom'?

ENN pronom se enn mo ki ranplas enn nom ou enn group nom dan enn fraz.

Examp: **Misie Wit** pe galoupe.

Li pe galoupe.

1. Mo dir pou ki personaz sa de pronom-la pe fer referans.

- Zot [lalinn 1] - _____
- Nou [lalinn 6] - _____

2. Mo ekrir enn fraz avek sak pronom.

- Mo - _____
- To - _____
- Li - _____
- Nou - _____
- Zot - _____
- Bann-la - _____

Not pou profesor

Obzektif

Identifie enn pronom dan enn fraz

Prosedir

Zelev lir text *Marsan kalaminndas*. Fer enn revizion lor bann seans ki ti fer avan. Fer enn analiz sa text-la. Dan sa text-la, fer bann zelev konte:

- komie mo ena.
- komie verb ena.
- komie fraz ena.
- komie paragraf ena.
- Komie sign ponktiasion ena.

Montre zelev konte kouma kont enn text an term lalinn. Fer zelev nimerot sa text-la an term lalinn. Ekrir L1 kot lalinn 1 koumanse, ekrir L2 kot lalinn 2 koumanse. Fer parey pou text-la an antie.

Aktivite 1

Li rekomande pou repran seki ti fer dan liv Grad 3, Volum 1, Pronom Personel – Mo, To, Li.

Explik zelev pronom nou ek zot.

Nou – Referans kan mo pe koze lor nom enn group dimounn ki ansam avek mwa.

Zot – Referans enn group dimounn avek ki mo pe koze.

Bann-la – Trwaziem personn pliryel.

Aktivite 2

Les zelev lib dan zot limazinasion pou ekrir fraz avek sak pronom personel.

Ki ete enn 'determinan'?

Enn determinan se enn mo ki nou plase avan ou apre enn nom pou donn plis l'informasian lor li.

Examp: Misie pe marse. [Artik -Ø]

Enn misie pe marse. [Artik indefini - Enn]

Misie-la pe marse [Artik defini - la]

3. Mo rekiper bann determinan ki ena dan text

"Marsan kalaminndas" ek mo ekrir zot dan kaz ki trouv anba.

Determinan

Lalin	Artik indefini	Artik defini
L 1	_____	_____
L 2	_____	_____
L 3	_____	_____
L 4	_____	_____
L 5	_____	_____
L 6	_____	_____
L 7	_____	_____
L 8	_____	_____

4. Mo azout ' - ' kot bizin dan sa bann fraz-la.

- Sorsier la pe rod manz Tizan.
- Donn mwa sa mang rouz la.
- Kas sa frisiter ki lao la pou mwa.
- Misie la pe rod so kasket.
- Ton Piko finn donn mwa pwason la.

Not pou profesor

Obzektif

Reper enn determinan dan enn fraz

Prosedir

Enn misie pe marse. Demann zelev ki sann-la pe marse. Les zelev lib pou reponn. Aksepte tou repons. Fer enn miz-an-komin bann repons. Soulign bon repons lor tablo. Enn misie pe marse. Poz zelev enn lot kestion.

Ki misie ki pe marse? Eski nou konn misie ki marse la? Ki mo dan fraz ki indik nou ki nou pa konn misie-la?

Ena plizier kategori determinan, me dan enn premie tan, explik zelev 2 kategori determinan: Artik indefini, artik defini.

Artik indefini – Kan determinan-la plase avan nom.

Examp: Enn misie.

Artik indefini 'ENN' plase avan misie. Dan sa ka-la, nou pa kone ki sa misie-la sa.

Artik defini – Kan determinan-la plase apre nom.

Examp: Misie-la.

Artik defini 'la' plase apre misie. Dan sa ka-la, nou konn misie-la.

Itilizasion ' - '

Kan 'la' plase zis apre nom, nou met enn ' - ' ant nom ek 'la'. Me kan la plase apre enn azektif, nou pa met ' - '.

Examp: Sa sez – la.

Sa sez ble la.

DANSEZ [dāsez] n. Dimounn (sex feminin) ki danse ouswa ki pratik ladans kom metie. *Enn latroup dansez sega pou donn enn spektak kot nou demin.* ■ Fr. danseuse ; Ang. female dancer.

DANSITE [dāsite] n. Degre konsantrasjon enn kiksoz. *Dansite popilasion dan Moris bien for.* ■ Fr. densité ; Ang. density.

DANTEL [dātel] n. Varyete tisi ki prezant bann motif forme par bann zour ek bann rebor dantle. *Pou so laniverser sa tifi-la ti met enn rob dantel ble.* ■ Fr. dentelle ; Ang. lace.

DANTER [dāte:] n. Ki ena relasjion ek ledan. *Manz bonbon boukou kapav provok bann kari danter.* ■ Fr. dentaire ; Ang. dental.

DANTIE [dātje] n. Protez danter kot ena plizier ledan artifisiel place lor enn mem sipor. *Mo pa pe kapav fer sourir parski mo dantie inn kase.* Sin. **Fosdan.** ■ Fr. dentier ; Ang. dentures, (set of false teeth.).

DANTIFRIS [dātifris] n. Prodwi, an zeneral parfime, ki itilize pou bros ledan ek donn labous enn sansasion freser. *Dantifris nou servi la tro for pou labous enn ti zansfan.* ■ Fr. dentifrice ; Ang. toothpaste.

DANTIS [dātis] n. Dokter ki spesialize dan swin danter. *Dantis inn dir mwa mo bizin koumans plonb mo bann ledan.* ■ Fr. dentiste ; Ang. dentist.

DANTISION [dātisjɔ̃] n. 1. Formasion ek aparision ledan dan labous enn ti-baba. *Sa ti-baba-la ena dis mwa, li pankor fer dantision.* 2. Fason ki ledan prezante dan labous. *Sa mamzel-la ena enn zoli dantision.* ■ Fr.

DANTLE¹ [dātle] v. Dekoupe dan form ledan. *Afors li finn tap lor sa kouto-la, li finn fini par dantle li.* ■ Fr. denteler ; Ang. jag, indent.

DANTLE² [dātle] az. Ki finn dekoupe dan form ledan. *Enn kouto dipin an prinsip bizin dantle.* ■ Fr. dentelé ; Ang. jagged, indented.

DANZE [dāze] n. Kiksoz ki reprezent enn menas ouswa enn risk pou lasante (ouswa sekirite, lavenir, lexitans, etc.) enn dimounn (ouswa enn group, enn zanimo, enn kiksoz, etc.). *Sa loto-la enn veritab danze piblik.* ■ Fr. danger ; Ang. danger.

DANZERE [dāzere] az. Ki reprezent enn danze, enn risk. *Li danzere sorti tousel aswar par isi, fer enn dimounn akonpagn twa.* ■ Fr. dangereux ; Ang. dangerous.

DAPLON¹ [daplɔ̃] az. 1. Ki dan enn pozision drwat. *Rod enn kal pou met sa latab-la daplon.* 2. Ki ena enn bon lasante. *ENN bon somey pou ase pou remet mwa daplon.* ■ Fr. droit, d'aplomb, en forme; Ang. plumb, upright, up and about again.

DAPLON² [daplɔ̃] adv. Dan enn bon lasante. *Sa labwason-la enn sel kou inn remet mwa daplon.* ■ Fr. d'aplomb ; Ang. in good health.

DAPRE [dapre] prep. Servi pou indik enn konformite avek enn dimounn, enn kiksoz, enn lalwa, enn labitud, etc. *Dapre sa madam-la, faktor pa pou pase zordi.* Sin. **Selon.** ■ Fr. selon, d'après, conformément à ; Ang. according to. ► **Dapre lord** <Ref. Lord>.

DARDAR [da:da:] adv. Dan enn fason enerzik. *Boug-la, san kone ki pe atann li, ti*

Reponn bann kestion dapre paz diksioner ki finn done lao.

1. Bann definition lor paz-la konsern mo ki koumans avek ki let? _____

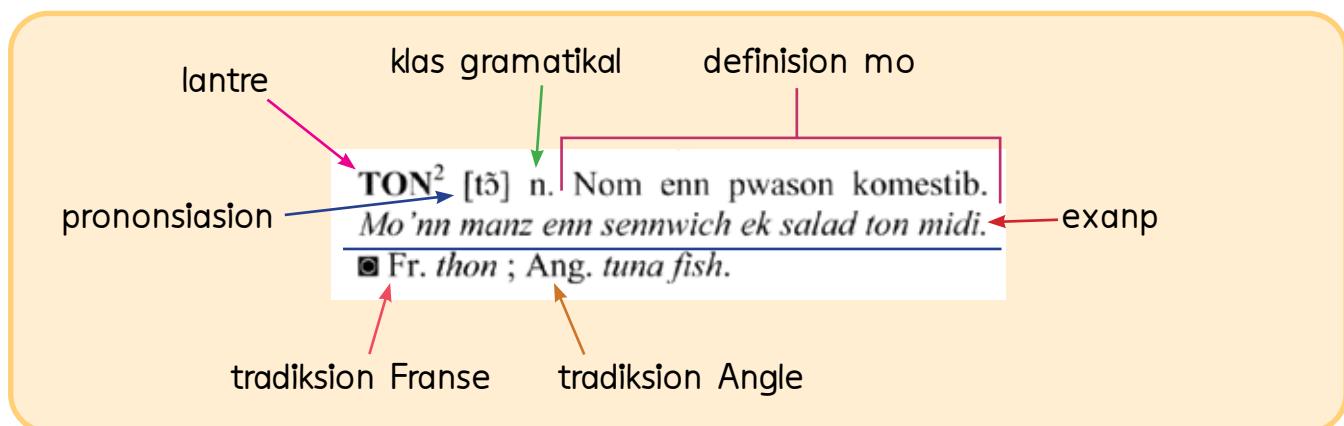
2. Dan paz-la, ki mo ki vinn avan?
 - a. dantie - _____
 - b. danzere- _____
 - c. dantision - _____

3. Ki mo ki vinn apre:
 - a. dapre - _____
 - b. dantel - _____
 - c. dantifris - _____

4. Met enn lakrwa dan kolonn apropriye.

mo	avan sa paz-la	dan paz-la	apre sa paz-la
danzere		x	
dat			
danter			
dahi			
dantis			
dayri			
danser			
diplon			

Dan diksioner, kapav ena plizier lantre pou mem mo. Savedir ki mo-la kapav ena plizier sinifikasion. Lerla, nou trouv '1', '2', '3', etc. akote ar mo-la pou nou konpran ki kantite lantre sa mo-la ena.

Klas gramatikal, normalman, nou trouv li dan form enn abreviasion. Ala enn parti lalis bann abreviasion ek zot sinifikasion:

n. - nom

adv. - adverb

v. - verb

pron. - pronom

az. - azektif

prep. - prepozision

5. Dan mo kaye, mo reponn bann kestion anba dapre sa extre diksioner la.

DORAD [dorad] n. Enn varyete pwason ki ena enn refle dore kouler larzan ouswa lor.
Mo konsider dorad kouma enn pwason premie swa. ☐ Fr. *dorade* ; Ang. *gild-head fish*.

- a. Ki mo ki finn defini?
- b. Ki so klas gramatikal?
- c. Kopie so definision.
- d. Ekrir examp fraz ki finn done?
- e. Ekrir enn fraz avek mo-la.
- f. Kouma ekrir mo-la an Franse ek an Angle?

6. Konplet tablo-la dapre paz diksioner ki finn done lor paz.

nom	verb	azektif	adverb	prepozision
dantel				
		daplon		

7. Kifer ena 2 lantre pou 'dantle' ek 'daplon'?

Vokabiler

	dantle ¹	dantle ²	daplon ¹	daplon ²
klas gramatikal				
definition				
Tradikcion / ekivalan an Franse				
Tradikcion / ekivalan an Angle				

Eski ena enn diferans ant nimo 1 ek nimo 2 oubien zot ena mem sinifikasion?

Dan diksioner, kan enn mo ena plizier sinifikasion oubien ena differan klas gramatikal, lerla nimerot bann mo-la. Bann differan sinifikasion-la vinn kler kan met zot dan differan kontext.

Kan servi " x / ks / gz "?

Servi 'x' dan tou bann ka kot ena son [gz] sof dan sigzere.

Exanp: exazere, exagonn

Servi 'x' dan bann mo kourt kot ena son [ks].

Exanp: tax, boxe

Ena bann ka, kot bann mo-la ekrir avek 'ks' pou bann rezon klarte ek lizibilite.

Exanp: aksepte, perfekzion

Not pou profesér

Obzektif

Itiliz x / ks / gz pou ekrir bann mo

Prosedir

Ekrir sa bann silab-la lor tablo:
ax, ex, ix, ox.

Demann zelev lir sa bann silab-la ek rod bann mo kot ena sa bann son-la. Exanp: fax, tax, box, mixtir, labox.

Explik zelev ki 'x' ek 'ks' ena mem rezonans fonetik dan kreol morisien. Par exanp, fax ek faks lir parey.

Dan mem perspektiv, 'x' ek 'gz' ena mem rezonans fonetik dan kreol morisien. Par exanp, lexame ek legzame lir parey.

Servi 'x' dan tou bann ka kot ena son 'gz' sof dan sigzere.

Exanp: Exazere, Exagonn

Servi 'x' dan bann mo kourt kot ena son 'ks'.

Exanp: Tax, Boxe

Ena bann ka, kot 'ks' pou inpoz li pou bann rezon klarte ek lizibilite.

Exanp: Aksepte, Perfeksion

Nou servi 'xs' dan bann ka pou fasilit lektir.
Exanp: exsite

1. Mo swazir bon repons pou sak zimaz.

- a. fax
- b. faks

- c. legan laboks
- d. legan labox

- e. dexi
- f. deksi

- f. taksi
- g. taxi

Lamer Rodrig an danze

Enn lartik Jean Maurice Ravina, siantis Marin, Rodrig.

Nou lagon bien ris ek donn nou boukou resours kouma pwason, ourit ek krab. Sa bann zanimo-la viv dan trwa ekosistem bien importan ek anmemtan frazil ki nou bizin proteze notaman resif koray, zerbie ek manglie. Sa trwa abita-la azir kouman bann abri kot bann tipti pwason ek mem seki gro gagn zot manze, ponn ek kasiet depi bann predator. Si pena koray, **zerbie¹** ek dan serten ka manglie dan lamer, nou pa pou gagn pwason pou lapes. Bann danze ki menas nou lamer menas sirtou koray, zerbie ek bann piti pwason. Parmi sa bann danze-la, ena sirtou:

Lapes intansif

Zordi ena tro bokou peser dan lagon. Kan zot marse oubien kan zet kazie, zot andomaz bokou koray. Bann peser-la parfwa lapes piti pwason ousi ek sa li anpes populasion pwason grandi dan lagon.

Sanzman klimatik

Avek bann tanperatir delo tro elve oubien kan soley briye tro for, koray afekte ek li blansi, lamem li pli fasil kase oubien mor.

Maladi

Kan nou zet bann delo sal dan lamer, sa ankouraz devlopman maladi koray ek alafin koray-la vinn frazil ek mor.

Lerozion

Kan enan **lavalas²**, bokou later desann dan lamer. Sa later-la ek bann debri reste an sispcion dan delo ek anpes lalimier soley ariv lor koray, alg ek zerbie. Sa trwa organism-la bizin lalimier soley pou viv, donk kan later ariv dan lamer, bann alg, koray ek zerbie kapav mor.

1. **Zerbie:** enn espes vezetal marin ki form enn labri pou bann espes marin kouman pwason
2. **Lavalas:** enn inondasyon ki kapav provoke par gro lapli.

Enn interview Sameer Kaudeer depi Reef Conservation (Moris)

P(Pascal): Bonzour Sameer. Mo apel Pascal. Aktielman mo pe fer enn resers lor koray dan Moris. Avan tou, eski ou kapav prezant oumem?

S(Sameer): Bonzour. Mo apel Sameer Kaudeer, 'Education and Training Coordinator' dan Reef Conservation.

P: Ki manier bann resif forme?

S: Koray forme par bann ti zanimo ki apel "Polyps". Sa bann ti zanimo-la prodir enn skelet an kalker a lexteryer e ki dir. Nou apel koray ki zot forme bann koray dir. Zot form enn baryer ki nou apel resif. Resif protez nou lakot ek li enn lakaz pou bokou zanimo marin. Bann resif kouver apepre 1% bann lose an ek siport apepre 25% lavi marin, avek parmi bann pwason.

P: Komie letan resif pran pou li forme?

S: Resif pran par dizenn milion lane pou forme.

P: Ki laz bann resif Moris ena?

S: Moris enn ti lil volkanik ki finn forme apepre 8 a 12 milion lane de sela. Resif koray finn forme inpe pli tar.

P: Esiki tou bann resif Moris ena mem laz?

S: Non. Dabor bann koray finn grandi dan bann landrwa kot pa ti ena bokou profonder dilo pou form bann 'Resif Frangeant'. Apre bokou letan enn parti sa 'Resif Frangeant' finn vinn enn 'Resif Baryer'.

Zis ver lamer Grand Port ek Mahebourg ki nou trouv sa kalite resif-la. Lezot plas nou ena 'Resif Frangeant'. Lespas lamer ant enn resif ek lakot, nou apel li enn lagon. Ena plas otour Moris kot nou pena resif e donk pena lagon ousi.

P: Esiki nou resif an danze?

S: Wi. Nou resif pe deteryore. Pe ariv sa akoz polision depi later ek ousi dan lamer. Ena ousi lank bann bato ek sertern metod lapes ki detrir zot. Sanzman klimatik ousi enn bann fakter ki afekte koray.

P: Eski sa ena enn linpak lor lekonomi?

S: Biensir. Si pena koray, bann pwason pena lakaz. Donk bann peser pa gagn zot lavi. Li mem afekte lindistri touristik akoz si pena resif pena laplaz. Ek si pena laplaz, touris diminie.

P: Ki Reef Conservation pe fer pou konsiantiz bann zanfan lor sa bann danze-la?

S: Ena bann materyel ki nou finn devlope pou met dan bann lekol. Nou finn ousi form bann profeser lor kouma pou servi sa bann materyel-la. Nou finn fer boukou sensibilization dan bann

lekol ek nou pe kontinie fer li atraver nou karavann mobil *Bis Lamer.*

P: Sameer Kaudeer mersi. Eski ou ena enn mesaz pou pas bann zanfan dan lekol?

S: Nou lamer ek nou resif aport nou boukou bon kiksoz: li donn nou pwason, touris vinn profit nou zoli laplaz. Si nou pa pran kont, nou riske perdi tousala. Nou bizin pa polie, par exanp pas zet nou bann salte bonavi ni. Anou pran kont avan li tro tar.

Enn interview

Enn interview se enn text dan form kestion/repons. Ena enn dimounn ki poz kestion e enn lot ki reponn. Dan text konpreansion, Vanessa ek Leo ti pe ekout enn interview lor radio. Souvan ousi, nou trouv bann interview lor zurnal ou dan bann magazinn.

Korbo ek Renar

Konper Korbo ti finn kokin enn fromaz
 Li mont lao enn pie
 Fromaz dan so labek
 Mo krwar li ti ape rod enn plas
 Kot li kapav asize
 Manze trankil

Konper Renar pase
 Li santi loder fromaz
 Sa ki li kontan
 Li lev latet
 Li dekouver Konper Korbo
 Lao dan feyaz

Li dir dan so leker

RENAR

*Ki mo pou fer pou gagn sa bon manze-la
 Mo pa konn anvole
 Mo pa konn mont lor pie
 Les mo fer mo politik
 Mo esey kouyonn li ek enn koze an parabol
 Kouma avoka*

Bonjour gran misie
 Sa kapav dir ou enn zoli garson
 Sa kapav dir ou enn bel dimounn
 Si ou lavwa ousi zoli ki plim ou lezel
 Dan sa ka-la nanye pou dir
 Oumem lerwa zwazo dan tou sa danbwa-la

Kouma Konper Korbo tann sa
 Li vir so lizie
 Li dres so lekor
 Li ouver so labek pli gran ki li kapav pou li
 fer so fanor

Ay ay ay
 Fromaz tom anba
 Renar souk li
 Li dir

RENAR
*Mo bon ti kamarad
 Les mo aprann ou enn kiksoz*

*Bon bagou¹ sap lavi
 Apre sa li azoute an foutan*

RENAR

*So loder bien bon
 So gou
 Taler mwa kone mwa dir ou*

Konper Korbo anvole, ale vant vid
 Letansa so lespri ouver

KORBO

*Zame mo pou ekout tou sa bann lorater-la
 Zot tou kouyoner*

Abin ena kamarad koumsa
 Pou zot gagn ou
 Zot invant tout sort kalite zistwar
 Zot pas bien dimiel ar ou
 Zot anpay ou
 Met ou dan mize
 Ek enn ti letiket
 Par anba ki dir
 Sa ki apel enn zwazo

¹ Kapasite koze ek fasilité.

Not pou profesor

Aster ki bann zelev pe koumans abitie ar lir
 differan tip tex, nou pe propoz dan sa sapit-la
 introdir fab.

Ki ete enn fab?
 Enn fab se enn tex kourt, souvan dan form
 enn poem, ki donn bann zanimo bann
 karakter imin.

Alafin enn fab, nou ena enn moral. Sa
 moral-la permet nou rekonet bann defo bann
 imin ek ousi moral-la met nou an-gard lor sa
 bann defo-la.

Prosedir:

1. Lir fab-la avek bann zelev
2. Propoz 2 zelev pou fer Konper Korbo ek Konper Renar
3. Gagn enn diskision dan klas lor moral
 zistwar-la

Adaptasian fab "Korbo ek Renar",
 Jean de la Fontaine par Marcel Poinen ek Henry Favory.

Not pou profesor

Pou devlop kapasite memorizasion bann zelev, li importan ki zot gagn enn lantrennman pou memoriz bann fraz ek ousi text kourt.

Kouma pou prosede:

- 1- Lir text-la ar bann zelev.
- 2- Fer enn lektir pli lant fraz par fraz.
- 3- Demann bann zelev lir text-la zot tousle omwin 3 fwa.
- 4- Fer zot ekrir san gete enn fraz par enn fraz dan zot kaye.
- 5- Fer zotmem koriz seki zot finn blyie.

Aprann sa kourt text-la par ker e rekopie li dan to kaye.

Pandan vakans, mo kontan al lamer avek mo bann kouzin ek kouzinn. Nou ariv laba bien boner pou ki nou kapav gagn enn bon plas anba filao. Nou pou naze, zwe boul, manz fri konfi ek sirtou manz sorbe ek bwar dilo koko. Kan finn ariv ler pou nou retourne lakaz, nou zet tou nou salte dan poubel, nou ramas tou nou bagaz ek nou al atann bis pou retourne lakaz.

Poz kestion (Deziem parti)

An illustration showing two children. On the left, a girl with dark skin and curly hair, wearing a red t-shirt and white shorts, is gesturing with her hands while speaking. On the right, a boy with light skin and glasses, wearing a white shirt and blue shorts, is listening. Two speech bubbles are present: one from the girl asking a question, and one from the boy responding.

AZORDI BOUKOU KORAY PE MOR DAN NOU LAMER. KI TO KONE LOR POLISION LAMER?

SAENN GRO PROBLEM, LEO.
AZORDI, KAN NOU KOZ POLISION LAMER, NOU PE KOZ BOUKOU ZAFER. NOU KOZ DELWIL BATO, DELO SAL BANN LIZINN, SALTE KI DIMOUNN ZETE.

Not pou profesor

Dan sapit presedan, nou finn travay lor kestion ferme. Dan sa sapit-la, nou pou travay lor kestion ouver. Rapel bann zelev kifer nou poz bann kestion: pou gagn linformasian, pou gagn explikasian oubien pou exprim enn zizman valer.

An zeneral nou poz enn kestion ouver pou gagn enn repons qui permet nou konpran pli bien.

Par examp:

KIFER > Kifer bann pwason pe mor dan nou lamer?

KI > Ki to panse lor polision nou lamer?

ENN KESTION OUVER SE ENN KESTION KOT REPOS-LA AL AN DETAY. SA TIP KESTION-LA PERMET DIMOUREN KI PE REPONN DONN SO LOPIONION OUBIEN DONN ENN EXPLIKASION.

Trouv kestion ouver ki finn poze.

Kestion:

Repons:

Kapav al dan bann lekol pou explik bann zanfan ki bizin protez nou lamer.

Kestion:

Repons:

Nou bann koray pe mor parski ena boukou delo sal ki devers dan lamer.

Likou Ziraf

Lontan, bien lontan, ziraf so likou ti kourt. Mem so lapat ti kourt. Enn zour, bann zanimo lafore finn desid pou zwe kouk-kasiet. Zako pretann¹ ki li pou reisi trouv tou bann zanimo.

Alor, tou bann zanimo galoupe pou al kasiet. Yev rant anba enn ta fey, lion mont lor enn pie, serpan rant anba ros me ziraf pa pe gagn enn bon plas pou li kasiet. Li trouv enn trou dan enn pie e li esey rant ladan. Me so likou finn tas dan trou-la. Li esey rise, rise, me par limem li pa pe kapav tir so likou. Alor, li koumans kriye:

- O sekour! O sekour! Mo likou finn tas dan pie!

Kouma bann lezot zanimo tann li pe kriye, zot sorti. Zot trap so lapat e zot esey ris li. Telman zot pe ris for, so lapat ek so likou finn koumans vinn long. Ala kouma zordi ziraf ena long likou ek long lapat.

¹ Fer sanblan.

1. Mo reponn sa bann kestion-la.

a. Dapre twa, kifer zako pretann ki li pou reisi trouv tou bann zanimo?

b. Ki bann zanimo ki ti pe zwe kouk-kasiet?

c. Kifer ziraf pa pe reisi tir so likou par limem?

d. Eski sa zistwar-la vre? Kifer?

2. Mo ranplas bann mo ki souligne par bann pronom.

a. Mo mama ek mwa pou al Port-Louis demin.

b. Leo, Vanessa ek Tikoulou ti al rod dodo.

c. Kifer twa, to frer ek to ser pa vinn lakaz demin?

d. Ton Mame ti kontan anvol servolan kan Ton Mame ti tipti.

3. Mo re-ekrir mo ki souligne avek determinan '-la'

a. Enn servolan pe anvol pre ar difil kouran.

b. Enn kamion so larou finn eklate.

c. Mo pe ed enn garson.

d. Enn misie ti vinn lekol pou montre kouma fer servolan.

Evaliasion

4. Mo ekrir bann kestion ek bann repons ki manke.

Enn interview Mis Sonia

Komantater: _____

Mis Sonia: Bonzour! Mo apel Mis Sonia e mo travay lekol Helvetia Government School.

Komantater: Ki klas ou fer dan sa lekol-la?

Mis Sonia: _____

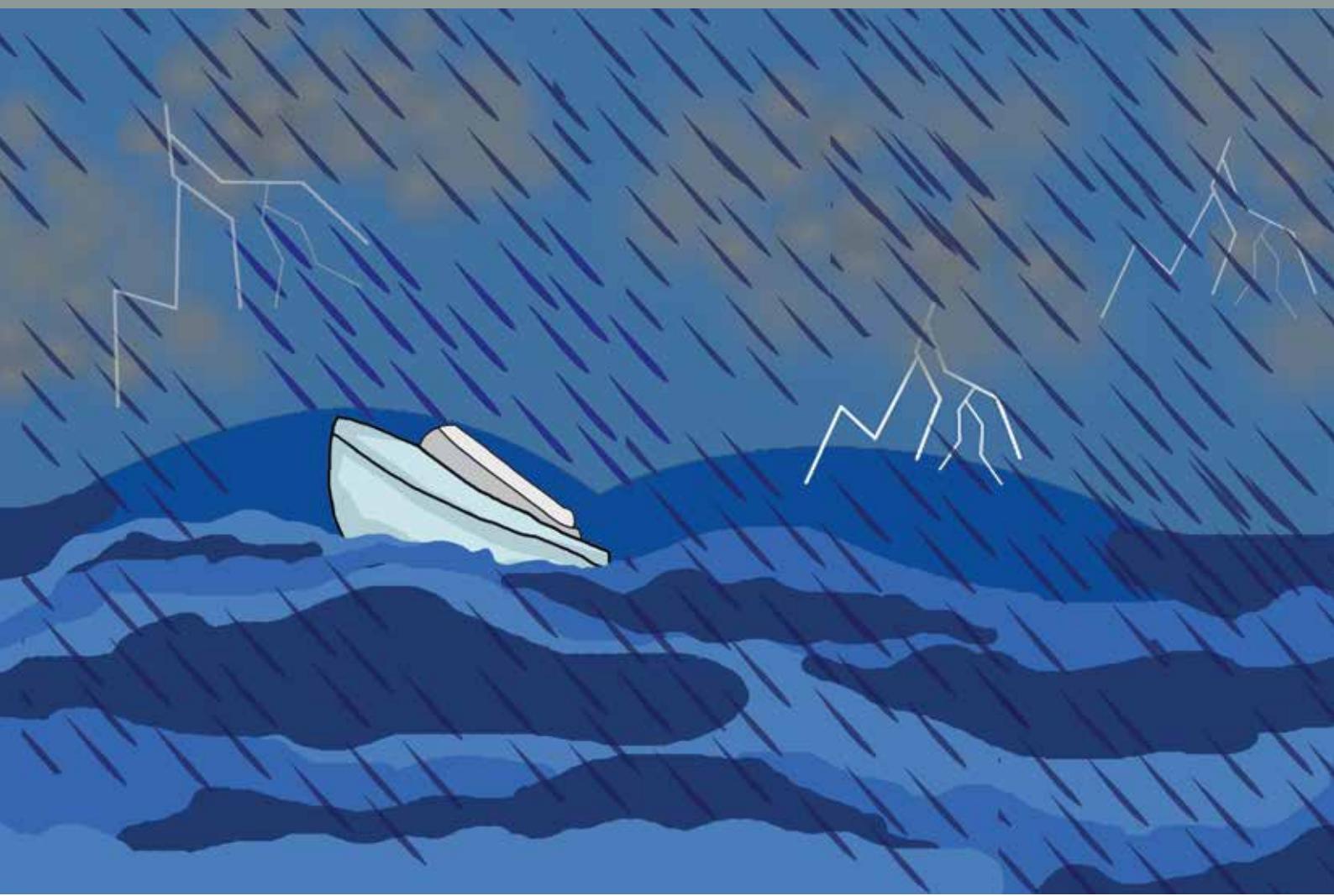
Komantater: _____

Mis Sonia: Mo de meyer zelev apel Vanessa ek Leo.

Komantater: Mis Sonia mersi pou ou bann repons. Eski ou ena enn mesaz pou pas bann zelev ki pe ekout nou?

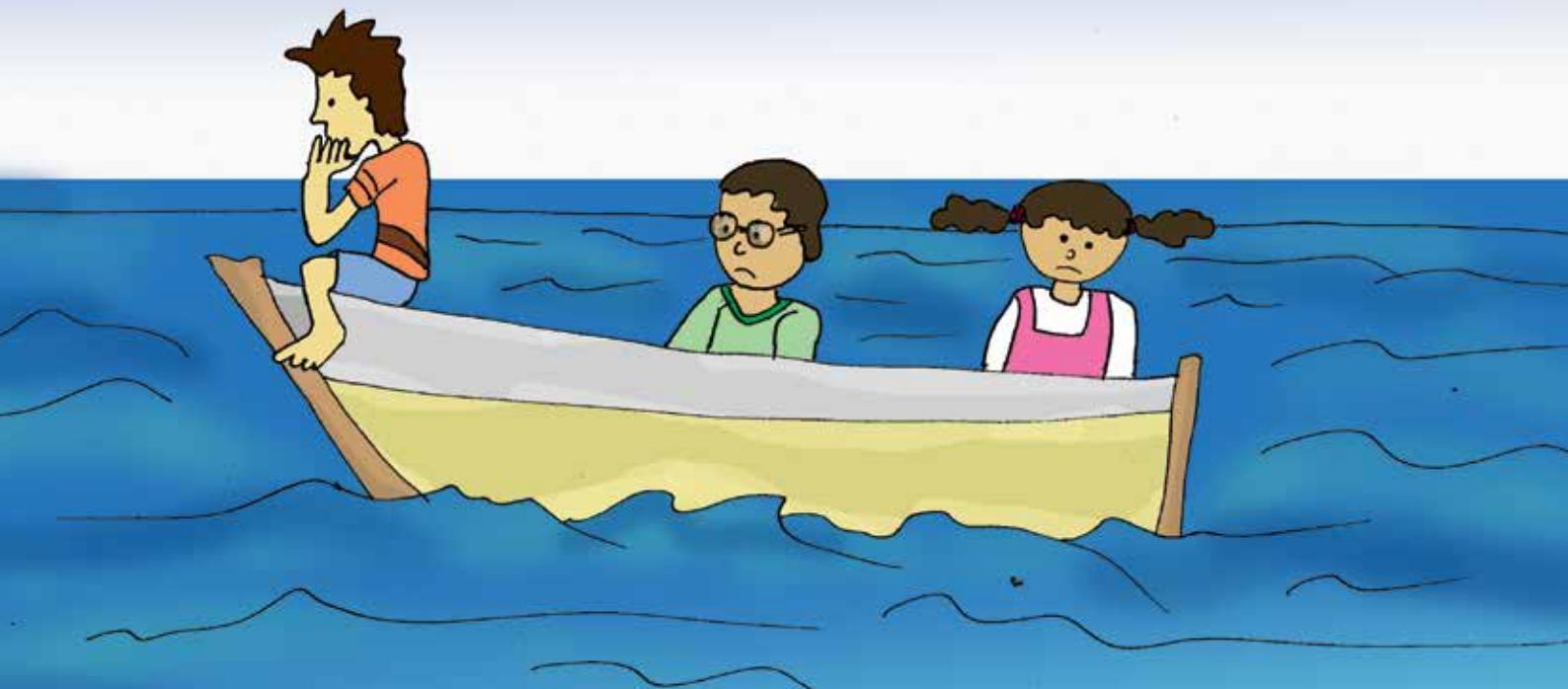
Mis Sonia: Wi! Mo demann bann zelev ekout zot profesor bien e fer tou zot devwar. Mersi bokou.

Lamer enn danze

Bann obzektif sapit

- Ekout enn zistwar avek atansion
- Develop kapasite pou lir diferan tip text: sante
- Anplway bann sign ponktiasion avek pertinans
- Servi dan enn fason apropriye "i", "y"
- Rekonet bann mo singilie ek pliryel
- Reper Group Nominal (GN) dan enn fraz
- Klasifie bann mo selon bann tem
- Konpran kronolozi enn text: reper bann konekter letan

Sa zour-la, Vanessa ek Leo ti al lapes avek Tizan. Tizan ti ena enn pirog ek detanzantan, li ti pe al may karang dan labe Grande Rivière. Vanessa ek Leo ti vremem kontan parski samem premie fwa zot ti pe al lapes lor bato. Zot ti deza lapes lor ros, me Vanessa pa ti tro kontan parski li ti trouv sa long ek fatigan.

Tizan ti fini prepar tou seki bizin pou lapes: golet avek so floter, lamson dan bout lalinn ek labwet. Ti zis ena pou mont dan bato ek ale. Kouma Vanessa ek Leo arive, Tizan akeyir zot ek dir zot pran plas dan bato. Tizan lev lank, pran so gal ek dous-man-dousman, pirog-la koumans glise ver lelarz.

Tizan ti konn enn zoli baz dan bout labe Grande Rivière kot bann pwason mord lamson fasil-fasil. Se laba mem ki li ti pe amenn zot lapes. Leo kros enn bout labwet dan so lamson ek li avoy so lalinn lwin dan delo. Ep! Pa mem 2 minit, li trouv bouson ki finn atas ar so lalinn koumans koule. Leo ris enn kout sek lor so golet ek trouv enn gro viel gri pe bouz-bouze dan bout lamson:

- E ki to dir Vanessa, get sa zoli viel mo finn maye la!
- E extra sa! Pli fasil gagn pwason isi ki kan res lor ros enn lazourne! Vanessa reponn.

Kestion Oral:

1. Kot Vanessa pa ti kontan al lapes?
2. Ki sann-la ti pe diriz bato?
3. Kifer bouson dan lalinn Leo koule?

Toule-trwa zanfan ti kontan. Zot ti pe tir zoli-zoli pwason dan delo!

Selman, par aksidan, lipie Vanessa al bat avek gal ki tom dan delo. Zot trouv gal nek anfonse dan labe! Kouma pou fer pou return lor laplaz? Bann zanfan-la koumans panike sirtou kan zot remarke ki pena ram dan bato Tizan. Pa ti ena ni moter, ni lavwal, ni ram pou return bato-la ziska laberz. Ti ena enn kouran inpe for dan labe-la ek tigit-tigit, bato-la ti pe koumans derive ver lelarz.

Toule-trwa zanfan koumans kriye pou gagn led, dan lespwar kikenn vinn sap zot, me malerezman pa ti ena personn dan leparaz! Ti ena de-trwa dimounn lor laplaz me zot ti sitan lwin ki zot pa ti pe tann bann zanfan-la kriye. Amezir ki bato-la elwagne depi lakot, li al deplizanpli vit. Laper koumans grandi ler bann zanfan trouv later pe disparet.

Vanessa gagn enn lide:

-Tizan zet lank bato-la koumsa nou pa pou kontign derive!

Tizan fer seki Vanessa finn konsey li me malerezman ti tro tar. Zot ti fini ariv an plenn mer ek lakord lank-la pa ti ase long pou poz dan fon lamer ek aret bato-la.

-Ayo ki pou ariv nou? Vanessa koumans plore.

-Fode nou zet dan delo nou naze, Tizan reponn.

-Non inposib nou naz sa distans-la, Leo reponn, ek anplis lamer-la extra fon isi ek ena kouran! Plito nou atann ki enn bato pase ek lerla nou demann li sekour.

Kestion Oral:

1. Kifer zot koumans panike?
2. Kouma lank bato ti kapav ed zot?
3. Kifer li inposib pou bann zanfan-la naze ziska laplaz?

Bann zanfan koumans gagn diskision ant zot me zot pa reisi deside si zot pou naze ouswa pou res atann dan bato. Antretan, letan finn koumans gate. Enn gro niaz nwar finn fer so aparision e zot santi bann ti gout lapli lor zot lapo. Enn tanpet ti pe anonse.

Panike, Vanessa kontign plore. Leo ek Tizan gard zot kalm pou rekondit Vanessa

me sa pa finn dir lontan. Zot realize ki zot bato finn pas o-larz e sirtou ki zot pa finn krwaz avek okenn bato. Leo ek Tizan koumans irle. Zot fatige ar kriye me malerezman personn pa tann zot. Toule-trwa pe tranble ar laper. Letan pe pli gate, gro lapli e divan pe donn bal. Anmemtan, Vanessa trouv enn gro bebet ki pe vinn ver zot. Li kriye pli for e koumans debat pou protez li kont sa mons-la.

- Vanessa! Vanessa! Kifer to pe kriye?

Vanessa ouver so lizie e trouv so mama devan li.

So respiration ti bien for ek larm ti ankor dan so lizie. Li pran inpe letan pou konpran ki finn pase.

- Ki finn arive mo tif? Kifer to finn transpire koumsa?
- Mo finn fer enn move kosmar...

Mo dir si li vre ou fos:

1. Ti ena enn bon letan pandan lazourne.
2. Leo ek Tizan ousi pe gagn per.
3. Mama Vanessa ti lor bato avek zot.

Aktivite Konpreansion

1. Anou reponn sa bann kestion-la dan kaye.

- a) Par ki mwayen Tizan al lapes karang?
- b) Kotsa Tizan pe amenn Vanessa ek Leo?
- c) Apre komie letan, Leo ti gagn so premie pwason?
- d) Kifer zot pa pe kapav retourn lor lakot?
- e) Ki difikilte toule-trwa pe fer fas?
- f) Lor ki size Vanessa, Leo ek Tizan pe diskite?
- g) Ki sann-la Vanessa ti trouve kan li ouver so lizie?

Not pou profesor

Obzektif:

- Lir ek konpran enn zistwar
- Idantifie bann linformasian dan enn zistwar

Materiel:

- Liv zelev.

Lektir text:

- Avan lektir, fer bann zelev observ zimaz ek poz bann kestion kouma:

1. Kot bann zanfan ete?
2. Ki zot pe fer?

Text konpreansion, li an sekans. Apre sak sekans, ena bann kestion oral. Kapav met bann zelev an group pou ki zot tou gagn lasans partisipe ek reponn.

2. Anou rode.

- Komie personaz ena dan sa text-la?
- "Lerla Tizan lev lank [...]" Kifé ena lank dan enn bato?
- Eski zimaz ki ena avan text-la sifizan pou konpran text-la?
- Reper bann konekter letan dan premie paragraf e ekrir zot dan kaye.
- Dapre zot ki tit kapav donn sa zistwar-la?
- Kontign zistwar-la dan zot kaye. (3- 5 lalinn)

3. Mo ranplas par enn mo depi pasaz.

Ton Loulou enn vie peser ki ena enn ti _____ rouz. Sak Samdi li pran so _____, _____ ek _____ pou al lapes. So bon kamard kontan akonpagn li. Zot pas zot lazourne may gro-gro _____ avan retourn lor _____. Souvan zot _____ avek bann lezot bato.

Me kan _____ pa bon, Ton Loulou gard so kalm.

Lamer pena okenn sekre pou li.

4. Ekrir enn fraz avek sak konekter letan ki finn identifie dan kestion 2 (d).

Zardin botanik

Dan zardin botanik, ena boukou kalite pie. Ena bann pie ki bien gran. Telman zot ot, zot pa bizin lesel pou al dir bann niaz bonzour. Lot kote, dan enn basin ena bann plant ki sarye ravann lor zot latet. Ena bann pwason ki vinn zwe laronn avek sa bann plant-la. Inpe pli divan, ena nou kamarad ki sarye so lakaz lor so ledo. Depi ki bann-la finn gagne kont yev, zot pe anvi al galoupe dan Champ de Mars.

Ki ete 'singilie'?

Enn mo li singilie kan li fer referans a enn dimounn ou kiksoz.

Examp: Enn kanet, Mo pe manze, Li pe al laboutik,...

Enn, Mo, To, Li, ... → **Marker singilie**

Not pou profesor

Obzektif:

Diferansie ant singilie ek pliryel

Prosedir

Fer enn revision lor bann pronom personel – Mo, To, Li, Nou, Zot, Bann-la.

Pou komie dimounn pronom personel '**Mo**', '**To**', '**Li**' fer referans? Pou komie dimounn pronom personel '**Nou**', '**Zot**', '**Bann-la**' fer referans?

Pronom personel	
Singilie	Pliryel
Mo	Nou
To	Zot
Li	Bann-la

ENN revizion lor Determinan. Ena plizier kategori determinan: Artik indefini, Artik defini. Enn lot tip determinan - **Marker pliryel**.

Pou indik form pliryel an Kreol Morisien, nou plas '**bann**' avann enn nom.

Aktivite 1

Zelev lir text Zardin botanik... Zelev soulign bann marker singilie. Zelev ekrir repons dan liv.

Aktivite 2

Zelev lir text Zardin botanik... Zelev anserkle bann marker pliryel. Zelev ekrir repons dan liv.

1. Mo konte komie marker singilie ena dan text "Zardin botanik".

Ki ete 'pliryel'?

Enn mo li pliryel kan li fer referans a plis ki enn dimounn ou kiksoz.

Examp: Bann brans, Nou pe manze, Zot pe al laboutik,... Nou, Zot, Bann, ... → **Marker pliryel**

2. Mo konte komie marker pliryel ena dan text "Zardin botanik".

3. Mo ekrir singilie ou pliryel dan kaz akote sak zimaz.

4. Mo soulign bann mo singilie an ble ek bann
mo pliryel an rouz.

- a. De martin pe galoup deryer enn lapin.
De martin pe galoup deryer enn lapin.
- b. Ena boukou mang lor sa pie-la.
- c. Bann zelev pe ekout zot profesor.
- d. De-trwa zanfan pe zwe avek enn boul.
- e. Enn bisiklet ena de larou.
- f. Sak zanfan pou gagn enn dipin.

Not pou profesor

Aktivite 3

Fer enn ti revizion lor definision singilie ek pliryel. Demann zelev fer enn ti rappel lor 'singilie'. Ki ete 'singilie'? Kouma nou rekonet enn kiksoz ki 'singilie'?

Demann zelev fer enn ti rappel lor 'pliryel'. Ki ete 'pliryel'? Kouma nou rekonet enn kiksoz ki 'pliryel'?

Kan ena enn sel, li 'singilie'. Kan ena plis ki enn, li 'pliryel'.

Aktivite 4

Fer enn ti revizion lor singilie ek pliryel.

Singilie - Enn mo ki fer referans a enn dimounn ou kiksoz.

Pliryel - Enn mo ki fer referans a plis ki enn dimounn ou kiksoz.

Met lanfaz lor bann marker singilie, marker pliryel ek marker kantite:

Marker singilie - Enn, Mo, Li, Nou, etc.

Marker pliryel - Nou, Zot, Bann, Bann-la, etc.

Marker kantite: boukou, inpe, detrwa, sak, okenn, enn, de, trwa, etc.

Ki ete 'Group Nominal'?

Dan enn group nominal, mo ki pli importan se nom. Nou dir ki limem nwayo sa group-la. Dan enn group nominal, nou kapav tir tou mo sof nom.

Examp: Enn tipti tifi pe zwe lamarel.

Enn (determinan)	tipti (azektif)	tifi (nom)
---------------------	--------------------	---------------

Group Nominal - Enn tipti tifi

5. Mo soulign bann nom dan text

"Zardin botanik".

6. Mo reper group nominal depi sak fraz e mo ekrir zot dan mo kaye.

- a. Enn mang rouz fek tonbe.
- b. Enn pavion kat kouler pe flote lao.
- c. De gran seval nwar pe galoupe.
- d. Enn gro sat maron pe galoup deryer enn lera.

7. Mo ekrir enn group nominal pou konplet sa fraz-la.

- a. _____ pe kasiet dan lafore.
- b. _____ ti manz enn dipin.
- c. _____ pe fit so kreyon.
- d. _____ pe mont bisiklet.

Not pou profeser

Obzektif:

Reper Group Nominal dan enn fraz

Prosedir

ENN nom li enn mo ki nou servi pou apel enn dimoun ou enn kiksoz. Ena differan kalite nom: nom prop, nom komin, nom kontab ek nom pa kontab.

ENN fraz sinp li konpoze an 2 parti: 1 blok nom (Group Nominal) + 1 blok verb (Group Verbal).

Group Nominal – Bann mo ki akonpagn enn nom.

Group Verbal – Bann mo ki akonpagn enn verb.

Dan fraz "ENN tipti tifi zwe lamarel." *ENN tipti tifi* li blok nom ek zwe lamarel li blok verb. Mo kle enn blok nom se enn nom. Li kapav paret tousel ou li kapav akonpagne par plizier lezot mo.

Aktivite 5

Zelev lir text *Zardin botanik* ek soulign bann nom.

Aktivite 6

Rekiper bann nom dan sak fraz avan ek apre identifie bann mo ki akonpagn sa nom-la.

Aktivite 7

Les zelev lib pou konplet bann fraz-la. Kapav ena plis ki enn bon repons pou sak fraz. Par examp pou premie kapav aksepte: Enn gro zwazo pe kasiet dan lafore. Enn long saser pe kasiet dan lafore.

Vanessa ek Leo pa pe aret mazinn sa bato ki finn koule dan lamer. Dan radio zot finn gagn boukou detay lor ki manier delwil ki pe koul depi bato-la pou touy bann pwason ek mem bann koray. Enn oseanograf finn explik biblik ki lezot fason nou lafonn pe disparet. Landemin kan Vanessa ek Leo al lekol, zot amenn de-trwa kokiway dan klas pou explik zot bann kamarad ki bizin protez nou lamer, nou lagon ek sirtou nou laplaz. Sinon, nou pou nepli trouv bann zoli kokiway lor laplaz.

Dan sa text-la, nou ena bann mo ki lie ar tem "lamer".

- bato
- pwason
- koray
- oseanograf
- kokiway
- lagon
- laplaz.

Nou kapav klas bann mo dapre bann gran tem kouma lanatir, lamer, zanim, lekol, lavil me ousi bann tem ki fer referans a bann santiman kouma laper, lazwa. Sa bann mo-la kapav enn nom, enn azektif, enn verb, enn adverb.

1. Mo met enn lakrwa lor mo ki pa apropriye pou sak tem.

Tem

Bann mo

Zwazo	Rwadezer	Korbo	Pizon	Mwano	Ara
Pwason	Kordonie	Kapitenn	Rouze	Koray	Bomli
Fri	Zak	Margoz	Zanbalak	Friyapin	Koronsol
Fler	Margerit	Troketia	Ibiskis	Bouginvil	Soufler

Vokabiler

2. Mo klas sak mo dapre so tem apropiye.

Meb

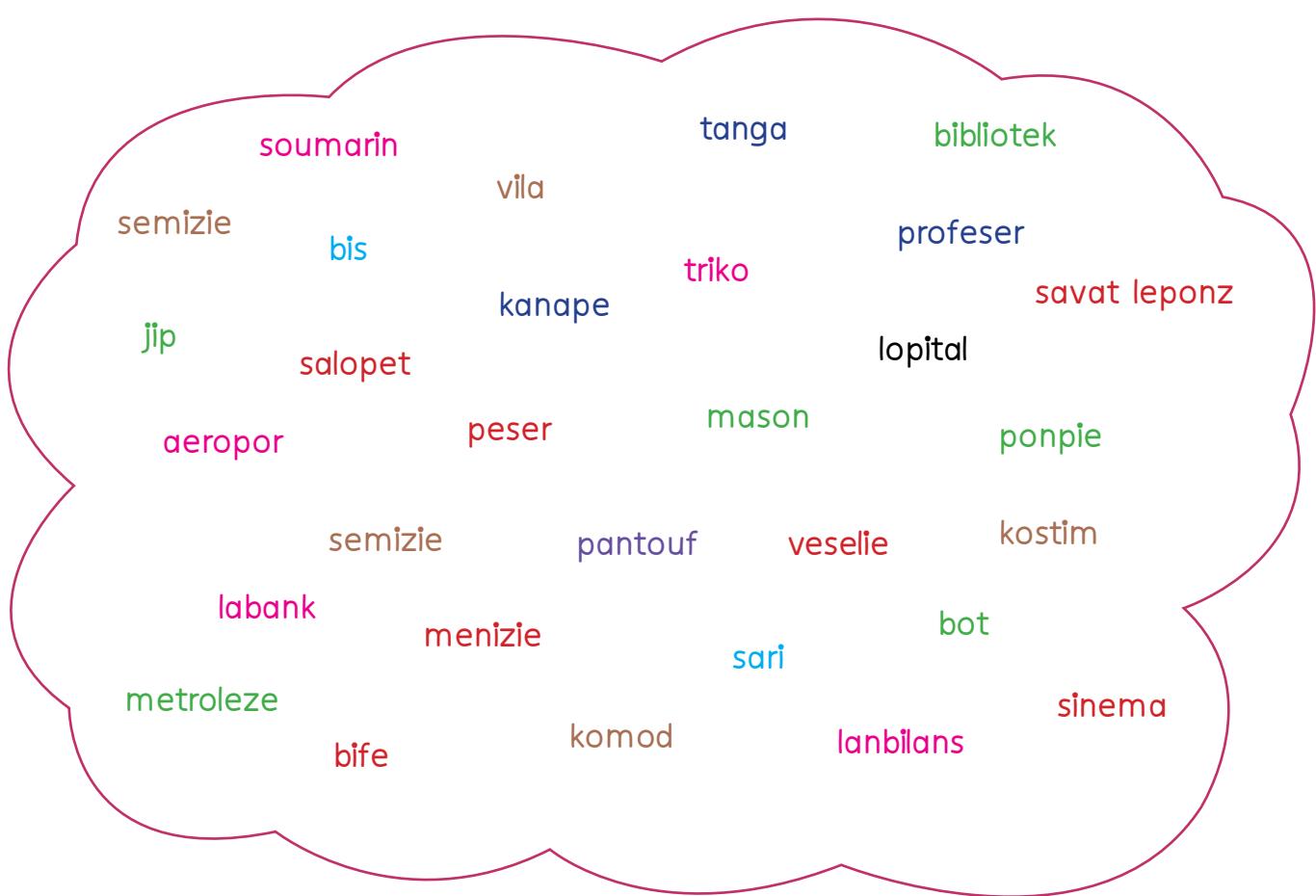
Linz

Soulie

Transpor

Batîman

Metie

Son [j] - Itilizasion 'i' ou 'y'

i - vwayel [kapav aparet omilie enn silab]

y - konsonn [pa aparet omilie enn silab]

Examp: morisien, koray

1. Mo swazir bon repons pou sak zimaz.

- a. karay
- b. karai

- a. lyon
- b. lion

Not pou profeser

Obzektif

Diferansie ant 'y' ek 'i' pou reprezent son [j]

Prosedir

Vwayel – 'a', 'e', 'i', 'o', 'ou'

Enn bann let kan nou prononse, pena okenn blokaz ler.

Konsonn – tou bann let apar 'a', 'e', 'i', 'o', 'ou'.

Bann let kan nou prononse ena blokaz ler.

Nou tret 'i' kouma enn vwayel. Li kapav aparet omilie enn silab, koumansman enn silab ek alafin enn silab.

Examp: vie, istwar, lari.

Fer enn revision lor bann silab 'i'

bi	ki	pi	vi
di	li	ri	wi
fi	mi	si	yi
gi	ni	ti	zi

Fer zelev rod bann mo kot ena sa bann silab-la.

Examp: zariko, pizon, kotomili

Nou tret 'y' kouma enn konson. 'y' pa kapav aparet omilie enn silab. Li aparet zis koumansman ek finision enn silab.

Examp: yer, rougay, revey.

ya	ye	yi	yo	you
ay	ey	iy	oy	ouy

Fer zelev rod bann mo kot ena sa bann silab-la.

Examp: revey, yoyo, zwaye, balye.

2. Mo ekrir mo ki bizin anba sak zimaz.

Azordi Samdi. Enn gro _____ pe briye dan lesiel. Boner-boner, mo al dan lakwizinn. Mo trouv granper Teyo pe bwar enn bon _____ bred martin. Apre li bwar enn zi _____ pou so tansion pa monte. Mwa mo pa pou kapav bwar sa gramatin. Mo prefer al manz enn poudinn _____ ek bwar enn tas dite.

Lamer enn danze (RODRIG)

Kan enn peser perdi lor lamer, se enn gran tristes pou so lafami ek so lantouraz. Souvan enn peser retrouv li an difikilte kan enan move tan. So bato savire ek kan li dan delo li fer fas de danze: nwayad oubien rekin. Si latak rekin li rar dan nou lagon, bann ka nwayad okontrer arive toule-lane e sa li sagrihan parski nou kapav evit nwaye gras-a enn bwe sovtaz ek sirtou enn aprantisaz natasion.

Bann peser lakot ek bann nazer ousi fer fas bann problem partikilie. Peser ourit bizin marse lor koray pou rod ourit ek parfwa zot mars lor bann oursin oubien laf. Laf labou kamoufle anba disab oubien labou. Li ena pikan ki permet li inzekte enn venin ki kapav mortel an gran kantite.

ENN lot danze lamer ki nou pa kapav neglize se bann pwason ou lespes toxik. Dan lamer Rodrig ena bokou pwason ki toxik kouma babonn, krwasan lake zonn oubien souval dibwa. Bann sintom intoxikasion alimanter se noze, vomisman, febles, douler ek finalman lamor.

Krwasan lake zonn

Souval dibwa

Bann lezot danze ki lamer reprezante se risk radmare oubien tsunami. Le 26 Desam 2004 enn tsunami ti tous lakot Rodrig. Bokou peser finn perdi zot bato ek lekipman lapes sa zour-la. Dan lezot pei ki ti touse par sa tsunami-la finn ena bokou mor ek destriksion bann lakaz, lotel ek plizier batiman.

Remersiman: Jean Maurice Ravina, siantis marin, Rodrig

GABY (Bam Cuttayen)

(Kouple 1) Lamer monte pirog savire
 Vag kraze lekor ape flote
 Nou tou kone lamer so bote
 Ousi kone lamer so danze

(Kouple 2) Lekor tonton Gaby ki pe flote
 Anvelope ek lekim ape akoste
 Peser lakot lesid ki tou kone
 Ala dimounn vilaz finn antoure

*(Refrin) Avek lakok pistas bien difisil
 Pou afront bann vag losean
 Gaby Gaby Gaby ti al rod lavi
 Gaby Gaby Gaby perdi lavi
 Gaby Gaby Gaby ti al rod lavi
 Li ena set baba pou li nourī*

(Kouple 3) Ki pou lavenir so zanfan
 Ki pe grandi avek letan
 Fler napa fleri san kondision
 Zot si bizin tou neseser

(Kouple 4) Bann ki antoure marye pike
 Mem enn ti koudme li va ede
 Pa tom dan piez move lespri
 Alala koste koste koumans rame

Not pou profeser

Fer dekouver bann zelev lemond bann sante.

Fer koneksioun avek tem sapit ki otour danze ki lamer kapav reprezante.

Apre lektir/ ekout, gagn enn diskision avek bann zanfan lor danze lamer.

Otour tip text:

- Explik bann zelev ki enn sante li kouma enn poem.
- Saki importan dan enn sante se ki li ena enn melodi
- Dan enn sante pena paragraf. Ena couplet ek refrin.
- An zeneral dan enn sante ena 4 couplet ek enn refrin.

Bann sign ponktiasion (Deziem parti)

Enn extre Sapit 4 Epizod 1 Grad 2.

Avan zot rant lakaz, zot pas laboutik Ton Mame, ki trouv pre kot zot. Mama Vanessa aste labouzi ek pil tansion kouran koupe. Li profite pou pran makaroni, lafarinn, enn bwat somon ek enn pake biskwi...

‘’ (virgil)

Enn virgil separ bann mo, bann group mo ek indik enn poz pou lektir a vwa-ot.

1. Mo met ‘’ dan sa fraz-la.

Mo pou demann Bolom Nwel enn bwat lego enn boul enn servolan enn fizi delo ek enn kostim spiderman.

2. Mo met ‘’ pou mark enn poz dan sa fraz-la.

Si mo ti kone mo ti pou dir mo papa vinn sers mwa lekol koumsa mo ti pou kapav al boner.

3. Lir text-la e re-ekrir li avec ‘’.

Enn zour dan enn pei ti ena enn vie misie ek so vie madam. Madam-la pa ti ena zanfan alor li dir li pou fer enn ti garson an biskwi. Li al dan lakwizinn pou prepar so bann ingredian. Li met lafarinn diber disik rezin sek ek badam dan enn gran bol. Li melanze ziska li gagn enn lapat. Apre li fer form enn ti garson lor enn plak li met dan four. Kan pe kwi pe gagn enn bon parfin gato. Misie-la d'ri k'li pou gagn enn bon biskwi pou li manze. Me kouma ariv ler pou ouver four ti garson biskwi sote li sove li ale!

Enn adaptasian *Gingerbread man*.

Not pou profesor

Obzektif:

Rekonet bann sign ponktiasion ek zot litilite

Prosedir

Lir extre Sapit 4 Epizod 1 pou Grad 2.
Fer enn rapel zistwar Vanessa ek Leo.
Esey fer zanfan re-rakont sa parti zistwar-la pou kapte zot latansion.
Kapav dir ki ti arrive avan e ki pou arrive apre.
Fer lektir an group ou individiel.

Aktivite 1-2

1. Lir definision ki ena dan ankadre.
2. Lir fraz ki finn ekrir enn premie kou kouma li ete.
3. Oralman, propoz enn eleman repons. Profeser kapav ekrir bann differan repons ki zelev done.
4. Get bann repons ki finn done e diskrit lor seki pli probab pou enn repons apropie.
5. Ekrir repons-la dan lepas ki finn done.
6. Enn travay adisionel ki kapav fer, reget text konpreasion ki finn fer presedaman e rod bann fraz avek sa sign ponktiasion-la.

Obzektif:

Servi bann sign ponktiasion dan enn fason apropie

Prosedir

Lir text-la enn premie tan.
Identifie bann plas apropie pou met virgil.
Redir bann fraz-la oralman e mansione kot pou met virgil-la.

Aktivite 3

1. Re-ekrir text-la avek so virgil.
2. Relir text-la pou verifie si li ena sans e si bann ponktiasion finn bien plase.
3. Sa travay-la kapav fer an trwa ou kat group e fer sak group prezant zot travay.
Lezot de ou trwa group dir si li bon ou pa.

Aktivite 4

4. Ekrir enn laswit pou zistwar lao-la.
5. Met lanfaz lor litilizasian virgil dan zot bann fraz.

4. Ekrir enn lafin pou zistwar-la.

Bann konekter letan

Toule gramatin, Leo lev boner pou prepar so bann zafer lekol. **Dabor**, li chek so bann materyel skoler: liv, kaye, plimie, lareg, kreyon kouler ek lardwaz. **Apre**, li al pran so boutey delo, so boutey zi, so dipin ek enn fri. **Kan** li fini met so iniform pou al lekol, li dir so papa orevwar. **Lerla**, li pas kot Vanessa pou zot al lekol ansam marse...

Bann **konekter letan** se bann mo ou group mo ki permet nou konpran sekans bann fraz dan letan (kan sa pe arrive, ki vinn avan ek apre). Samem ki permet nou konpran kan levennman-la pe pase, finn pase ou pou pase. Nou retrouv bann konekter letan dan bann zistwar. Dan text lao, bann konekter letan an ver.

1. Dapre bann konekter letan, mo met sa bann fraz-la an-ord. Mo ekrir numero 1 a 6.

- Finalman, mo met glason ladan pou li fre e kapav bwar kan fer bien so.
- Pou fer zi limon, mo bizin trwa limon, enn brok delo, inpe disik ek de-trwa fey lamant.
- Apre mo azout disik, me pa tro pou li pa vinn tro dou.
- Dabor, mo koup bann limon an de e mo pers zot dan brok delo-la.
- Kan fini met disik, azout fey lamant pou donn inpe gou.
- Anplis, pou dekor ver, kapav koup limon an rondel e met li lor rebor ver-la.

Not pou profesor

Obzektif:

Fer bann zelev pran konsians ki bann konekter letan importan pou konpran kronolozi

Prosedir

- Fer bann zelev lir sa ti text-la.
- Bann zelev explike kip e rakonte ladan.
- Bann zelev lir ankadre-la e explike ki zot finn konpran.
- Profeser kapav ekliersi bann konfizion e donn plis detay lor bann konekter letan.
- Invit bann zelev fer resi zot prop levennman parey kouma seki pou Leo dan gramatin.

Aktivite 1

- Lir tou bann fraz-la dan enn premie tan.
- Dir lor ki pe koze.
- Ansam avek profesor, rod premie fraz pou sa reset-la.
- An group ou an per, rod sekans bann fraz e not li.
- Sak group ou per vinn dir sekans bann fraz.
- Profeser kapav korize kot bizin.
- Bann zelev kopie bon sekans pou reset-la dan zot kaye.

2. Mo konplet bann fraz-la avek bann konekter
ki finn done.

- _____ mo mama prepar mo dipin ek fer mo zi pou mo al lekol.
- _____, avan to rantre, to bizin souy to soulie lor tapi.
- _____ li finn reisi fer devwar-la.
- Kan to pou pez sonet _____ bis pou arête.
- _____ bann dimounn ti pe vwayaz par trin.

lerla toulezour alafin dabor lontan

3. Mo ekrir bann konekter dan sa bann fraz-la
pou donn sa zistwar-la enn kronolozi.

_____, Tizan kontan mont lor so pie gato kanet. Enn zour, enn vie bol fam vinn get li pou demann li gato kanet. _____, Tizan dir vie bol fam-la gobe. Me, vie bol fam-la koz manti e dir ki li pa kapav gobe. _____, Tizan desann pou donn li bann gato kanet. Kouma Tizan arriv anba, vie bol fam kap Tizan met dan enn bal, _____ li al kot li pou kwi Tizan. _____ arriv kot laboutik, li poz bal anba lavarang pou al aste masala. _____, Tizan finn reisi sorti dan sak e li finn sove. Vie bol fam pa finn reisi gagn li pou manze.

Not pou profesér

Aktivite 2

- Koumans par lir bann repons avan.
- Lir sak fraz e propoz bann posibilite repons.
- Bann zelev konplet devwar-la.
- Profeser check bann propozision repons e koriz bann erer.
- Bann zelev kapav zistifie zot swa repons.

Aktivite 3

- Lir text-la enn premie tan.
- Diviz klas an group de 4 ou 5 zelev.
- Sak group travay lor bann posibilite repons.
- Kapav ekrir bann devwar lor kitchen paper.
- Sak group vinn prezant so travay.
- Zot zistifie zot repons.
- Profeser koriz bann erer.

Ekout seki pli gran

Jeff enn ti garson bien malin. Me li pa kontan ekoute. Touletan kan koz avek li, li boude. So mama abitie dir li:

- Jeff! To bizin ekout seki pli gran ki twa.

Me Jeff kontinie boude kan lezot koz ar li.

Enn zour, kan ti al lamer, Jeff ti pe anvi al naze. Me li ti fek fini manze. So granper dir li ki li bizin atann inpe avan rant dan delo. Me jeff pa kontan ekoute. Alor, li galoupe pou al dan delo. Kan li pe naze, li santi ki so lekor inpe lour. Li pe koule. Li koumans kriye:

- Mo pe nwaye! Mo pe nwaye! Sap mwa!

So gran kouzin, ki ti pre avek li, trap li par so lebra e ris li ziska lor laplaz. Enn sans li pa finn nwaye. So mama galoupe vinn get li:

- Ayo Jeff mo garson, kouma to santi twa? To finn fer mwa per! To pa kontan ekoute. To ti kapav nwaye la.

1. Mo reponn sa bann kestion-la.

a. Dapre twa, kifer Jeff boude kan lezot koz avek li?

b. Eski granper Jeff ena rezon kan li dir Jeff pa al naze? Kifer?

c. Ki Jeff ti bizin fer avan li al naze?

d. Si so kouzin pa ti la, ki ti kapav ariv Jeff?

e. Eski to panse Jeff pou ekoute aster? Kifer?

2. Mo soulign bann group nominal dan bann fraz.

- a. Enn zoli rwadezer rouz pe plane dan lesiel.
- b. Enn bis ble nef finn aret devan laport lekol.
- c. Bann lezar ver a-pwa rouz ti pe kas poz lor fey palmis.
- d. Enn mang rouz bien mir finn tonbe laba.

3. Mo ekrir trwa mo pou sak tem.

<u>Transpor</u>	<u>Linz</u>	<u>Kouler</u>

4. Mo konplet sa ti zistwar-la. Mo servi bann konekter letan.

Zordi, Vanessa pe al exkirsion. So mama finn lev li boner. Kan li fini prepar li, li pou prepar so sak. Dabor, li met so boutey delo ek so boutey zi. Apre,

Finalman, li al zwenn Leo pou zot al lekol ansam.

Vwayaz Larenion

Bann obzektif sapit

- Ekout enn zistwar avek atansion
- Develop kapasite pou lir diferan tip text: text dokimanter, reset
- Ampliway bann sign ponktiasion avek pertinans
- Servi dan enn fason apropriye "ch"
- Aprann fer enn deskripsion

Vanessa ek Leo pe tini zot respirasion parey kan avion ti dekole laeropor Moris. Apre 45 minit vwayaz, zot pe aterir dan laeropor Pierrefonds dan lesid Larenion. Vwayaz-la finn paret bien kourt ek zot realize ki zot finn ariv dan enn lot pei dan sa tigit letan la. Premie fwa ki sa de bon kamarad-la pe vwayaz tousel. Kan zot ti al Rodrig, ti ena ankor 6 kamarad lekol ar zot ek trwa profesor. Avan zot kit Moris, zot paran finn dir zot:

- Pa blye ki zot bizin bien poli avek bann dimounn ki pe akeyir zot ek sirtou telefond nou kouma zot arive!

Vanessa ek Leo pa ti ena boukou bagaz. Sakenn ti ena enn sak ledo ek zot ti servi enn sel valiz pou met zot linz. Samem zot finn pas ladwann bien vit.

- *Nous vous souhaitons un bon séjour*, enn misie reponn zot apre ki li finn stanp dan zot paspor.

Kestion Oral:

1. Komie letan Vanessa ek Leo finn pase dan avion?
2. Dan ki pei zot finn ale?
3. Ki kantite bagaz zot ti ena?

Deor, soley ti pe sofe ek premie zafer ki Vanessa ek Leo fer se tir zot gro palto. Aster zot kapav apresie peizaz ki pe defil devan zot lizie. Enn lavwa deryer zot tir zot dan zot kontanplasion.

- Vanessa! Leo!

Kouma zot vire, zot trouv Zécli avek so gran lizie ver ek enn gran sourir lor so figir. Bann souvenir zot dernie lavantir avek li revini. Zot may zot kamaraad pou dir bonzour. Zécli ed zot pou sarye zot valiz ziska loto so papa ki ti lor parking.

- *Papa, mi prezant aou mon de dalon depi Moris. Vanessa ek Leo, Zécli dir.*
- *Bonzour! Mi esper zot vol lete bien. Mi apel Babou, papa Zécli reponn.*

Avek inpe timidite, Vanessa ek Leo dir li bonzour. Kouma loto demare, Vanessa gagn enn kout frison e li kriye:

- Heeee! Kifer pe roul a-drwat? Nou pou fer aksidan la!
- Ha ha ha ! Zécli kas enn gran rive. Isi nou kondir a-drwat.

Kantmem, Zécli finn dir li sa, Vanessa pe gagn difikilte kalme so laper. Leo rapel li ki Misie Kevin ti deza dir zot ki dan serten pei, zot roul a-drwat. Zécli sey fer Vanessa bliye so laper ek li montre bann-la bann gran montagn ki ena otour. Li dir zot ki so pas-tan favori se fer randone.

- Randone? Vanessa ek Leo dir ansam.
- *Wi, randone. Isi nena telman gran montagn ke nou fo in gran preparation avan. Fo bokou marshe, Zécli explike.*

Nou sa fer in randone avek mon bann kouzin Samdi e zot va dekouver bann peizaz inkrwayab, Zécli kontinie.

Randone. Enn mo ki Vanessa ek Leo pe dekouver. Sak fwa zot finn al marse dan lafore, zot pa ti bizin prepar zot koumsa. Sa vakans-la pe koumans vinn bien interesan.

Kestion Oral:

1. Ki sann-la finn akeyir Vanessa ek Leo dan laeropor?
2. Kouma Zécli so papa apele?
3. Ki kote larout, veikil roule dan Larenion?
4. Ki Zécli finn montre Vanessa ek Leo kan zot ti ale dan loto?

Mama Zécli, swet zot labienveni avek enn zi bergamot ek enn trans gato maniok. Avek vwayaz ek larout ki finn fer, Vanessa ek Leo, zot vant ti pe **gargouye**¹.

- Miam, ala sa gato-la bon la! Leo dir dousman ar Vanessa.

Koumadir mama Zécli finn tande ek li reservi sakenn enn lot trans gato. Zot vant bien ranpli, Zécli montre zot so lasam kot toule-trwa pou dormi. Lakaz Zécli ti dan enn oter. Enn kote lafnet, zot trouv montagn ek lot kote lafnet zot trouv lamer o-lwin.

Ti ena enn ta fler ek enn gran pie dan lakour. Dan fon, ti ena enn park zanimo avek kabri, sev ek vas. Akote, ti ena enn gran baskour² kot bann poul, lezwa ti pe grat later. Ti ena ousi enn ti lamar avek kat kanar ki ti pe **patouye**³.

- Eski nou kapav telefonn nou bann paran pou dir zot ki nou finn bien arive? Vanessa demann Zécli.

- Bien sir! Zécli reponn.

Lor telefonn Vanessa ek Leo pe rakont zot paran zot vwayaz ek ousi bann kiksoz ki zot pou fer pandan zot sezour Larenion.

Ant promne, zwenn bann kouzin Zécli, nouri bann zanimo dan gramatin, lasemann finn pas bien vit. Samdi gramatin, tou dimounn bien okipe ar prepar sak, latant, manze pou al fer randone. Papa Zécli finn dir ki zot pou al Mafate. Me avan ariv laba, pou bizin marse enn zourne! Set kouzin ek kouzinn Zécli pou fer sa randone-la. Mama Zécli pe res lakaz parski bizin kikenn pou nouri bann zanimo.

Kestion Oral:

1. Ki Mama Zécli finn ofer Vanessa ek Leo?
2. Ki bann zanimo ki ti ena kot Zécli?
3. Ki sann-la pe al fer randone?

Fer trwa-z-er tan ki zot pe marse. Vanessa pe avanse kouma enn torti. So sak pe pez lor so zepol. Malgre fatig, ti ena enn gran plezir dan so leker. Zame li finn trouv bann montagn ki ousi gran ki sa. Zame li finn trouv bann peizaz ousi zoli ki sa. Anplis, bann kouzin Zécli pa pe aret fer jok ek sa pe fer zot tou bliye fatig.

- Anou arete pou dezene, papa Zécli anonse.
- Aaaa wi! Zot tou reponn.

Diri, toufe ziromon, poul frir ek zasar legim, samem ki mama Zécli ti finn prepare pou zot tou. Miam! Pa tann enn koze. Vremem zot tou ti bien fin! Kouma deser, enn long trans melondo pou sakenn. Apre karant minit lasiest⁴, zot repran larout parski pou fer nwar bien vit.

An rout, papa Zécli explik zot ki Larenion ena trwa sirk: Cilaos, Salazie ek Mafate.

Mafate se nom enn esklav maron⁵. Loto, bis pa kapav al laba. Bizin zis marse. Se par elikopter ki manze ariv dan Mafate ek ousi si ena enn dimounn ki bien malad. Premie vilaz Mafate ki zot arive se Marla.

¹- Iestoma fer tapaz kan gagn fin

²- enn tip laferm

³- tripot ek kiksoz ek fer dezord

⁴- enn istansil plat ek ron ki servi pou met manze enn dimounn

⁵- enn esklav ki finn sove

Aktivite Konpreansion

1. Anou reponn sa bann kestion-la dan kaye.

- Ki premie zafer paran Vanessa ek Leo dir zot fer kan zot rant Larenion?
- Ki langaz Zécli koze?
- Kouma zot finn pas zot lasemann?
- Ki bann zanimo ena kot Zécli?
- Kifer mama Zécli pa pe al randone ?

Konpreansion

2. Anou rode.

- a) Komie personaz ena dan sa text-la?
- b) Samem zot finn pas ladwann bien vit. Ki sa bann personaz-la?
- c) Ki fraz dir nou ki Vanessa ek Leo pe gagn fin?
- d) Loto, bis pa kapav al laba. Ki landrwa pe koze isi?
- e) Komie fwa Vanessa ek Leo finn vwayaze ansam?
- f) Mi esper zot vol lete bien. Tradir sa fraz-la dan Kreol Morisien.
- g) Dan komie landrwa zistwar-la deroule?
- h) Cilaos, Salazie ek Mafate. Ki sa bann nom-la reprezante?

3. Rod sinonim sa bann mo-la.

peizaz	
poli	
dalon	
inkrwayab	
gargouye	
kabar	

4. Re-ekrir zistwar-la an-ord dan kaye.

- Vanessa ek Leo telefonn Moris pou dir ki zot finn bien rantre.
- Enn bon zi ek gato ti pe atann zot.
- Papa Zecli akeyir Vanessa ek Leo kan zot ariv aeropor.
- Zot dekouver lakour Zécli kan zot al vizit lasam kot zot pou dormi.
- Apre enn bon lasiest ek enn long larout, zot ariv Marla.
- Samdi, zot prepar tou pou al Mafate.
- Trwa-z-er-tan lamars apre, zot dezene ek manz enn bon melondo pou deser.

Not pou profesor

Obzektif:

- Lir ek konpran enn zistwar
- Identifie bann linformasian dan enn zistwar

Materiel:

- Liv zelev.

Lektir text:

- Avan lektir, fer bann zelev observ zimaz ek poz bann kestion kouma:
 1. Kot bann zanfan ete?
 2. Ki zot pe fer?

Text konpreansion, li an sekans. Apre sak sekans, ena bann kestion oral. Kapav met bann zelev an group pou ki zot tou gagn lasans partisipe ek reponn.

Aktivite 2

- Zelev lir konsign.
- Profeser demann zelev explike ki bizin fer dan sa aktivite-la.
- zelev relir text ek idantifie bann mo kle.
- Zot reponn kestion oral apre fer dan kaye.

Aktivite 3

- Explik prinsip sinonim bann zelev.
- Relir pasaz e soulign bann mo exersis 3.
- diskite an group pou trouv bann mo sinonim.
- kopie lor tablo bann repons trouve e apre rekopie dan kaye.

Aktivite 4

- Zelev relir pasaz apre fer enn rezime oral.
- Met zelev an group, fer zot met bann fraz an-ord apre vinn lir devan klas.
- Profeser ed bann zelev.
- Apre kopie bon repons lor tablo, fer re-kopie dan kaye.

DESKRIPTION (PARTI ENN)

Lakaz Zécli ti dan enn oter. Enn kote lafnet, zot trouv montagn ek lot kote lafnet zot trouv lamer o-lwin. Ti ena enn ta fler ek enn gran pie dan lakour. Dan fon, ti ena enn park zanimo avek kabri, sev ek vas. Akote, ti ena enn gran baskour kot bann poul, lezwa ti pe grat later. Ti ena ousi enn ti lamar avek kat kanar ki ti pe patouye.

- Kot lakaz Zécli trouve?
- Ki nou trouve kan nou get par lafnet?
- Ki bann zafer ki ena dan so lakour?

Repons a sa bann kestion-la permet nou sitie ek konpran pli bien seki ena otour lakaz Zécli.

Nou ena bann mo ki permet nou konn bann eleman peizaz : montagn, lamer, park zanimo, baskour, lamar. Kan nou dekrir enn landrwa, enn peizaz oubien enn zafer, bann mo ki nou servi bizin permet ninport ki lekter imazinn saki nou pe anvi dekrir.

Aktivite 1

Dekrir enn plas: mo lekol

a. Rod dan sa lalis-la bann mo ki neseser pou dekrir to lekol.

BANN ELEMAN LANVIRONNMAN LEKOL			
<ul style="list-style-type: none">• Lavil• Vilaz• Lakot• Gran semin• Ti semin• Linpas• Lari• Trotwar	<ul style="list-style-type: none">• Gran batiman• An beton• An tol• Enn letaz• De letaz• Trwa letaz	<ul style="list-style-type: none">• Lakour• Pie• Preo• Lakantinn• Parking• Terin foutborl	<ul style="list-style-type: none">• Klas• Biro profesor• Biro metdekol• Twalet

b. Fer 3 fraz sinp avek bann mo ki to finn swazir.

1. _____

2. _____

3. _____

Fonem [tʃ] - Itilizasion 'ch'

Ch - Enn sinbol ki finn vinn kouran zordi pou sinboliz bann mo kot ena son [tʃ].
Exanp: chake, cheke, chombo, etc.

Ena bann mo kouran ki sorti depi Angle kot ena 't' avan 'ch'. Dan sa bann ka-la, mintenir 't' si li fasilit lektir.

1. Mo swazir bon repons pou sak zimaz.

- a. chapo
- b. sapo

- a. champal
- b. tiampal

- a. makatia
- b. makacha

- a. chouk-chouk.
- b. tiouk-tiouk

Not pou profesor

Obzektif

Itiliz digraf 'ch' pou reprezent fonem [tʃ]

Prosedir

Montre zelev ki son ki emet par digraf 'ch'
Akonpagn digraf 'ch' avek bann vwayel.
cha che chi cho chou
Rod bann mo kot ena sa bann son-la.
Exanp: **chacha, chachi, kachak-charli.**

Ena bann mo ki ena similarite avek son ki emet par digraf 'ch'. Ekout bien pou fer enn diferans ant son ki emet par digraf 'ch' ek 'ti' dan sertern mo kouma **tiake** vs **chake**.

Fer enn miz an komin kan nou akonpagn digraf 'ch' ek 'ti' avek bann vwayel.

tia vs **cha**
tie vs **che**
tiou vs **chou**

Rod bann mo (kouma **tiyo** vs **chiyo**) kot ena sa bann silab-la ek fer zelev artikile pou trouv diferans.

Reset depi Larenion Rougay Dakatinn

Ingredient
(pou 3 dimounn)

- 425 gram Dakatinn
(diber pistas)
- 1 zwayon
- 5 pima
- 240 gram tomat antie
(seki dan bwat konserv)
- disel
- delwil

Istansil

- Karay
- Kouto
- Kwiyer
dibwa

Realization

1. Koup zwayon mins-mins avan.
2. Koup tomat.
3. Kraz bann pima-la.
4. Aster met enn tigit delwil sofe dan
enn karay.
5. Rousi zwayon-la me pa les li tro frir.
6. Apre azout pima ki finn kraze ek disel.
7. Anmemtan azout tomat ek lerla
melanz tou bien avek enn kwiyer dibwa.
8. Apre enn timama azout diber pistas ek
re melanze bien.
9. Si toutfwa li paret inpe sek azout inpe
delo ek li ek alafin tir li depi lor dife.

Preparasion: 15 minit
Nivo difikilte: Fasil

Bonapeti!

Kestion oral

- Ki bann zafer nou servi dan reset-la?
- Komie etap ena dan sa reset-la?
- Ki ingredian bizin mete an dernie?

- Ki manier text-la finn prezante?
- Kouma apel sa tip text-la?
- Kouma lir enn reset?

- Dan ki tip liv to kapav trouv sa kalite text-la?

Aktivite 1

Mo relie sak desin ar fraz apropiye dapre reset 'Rougay Dakatinn'.

1. Koup zwayon mins-mins avan.

2. Koup tomat.

3. Kraz bann pima-la.

4. Rousi zwayon-la me pa les li tro frir.

5. Azout tomat ek lerla melanz tou bien avek enn kwiyer dibwa.

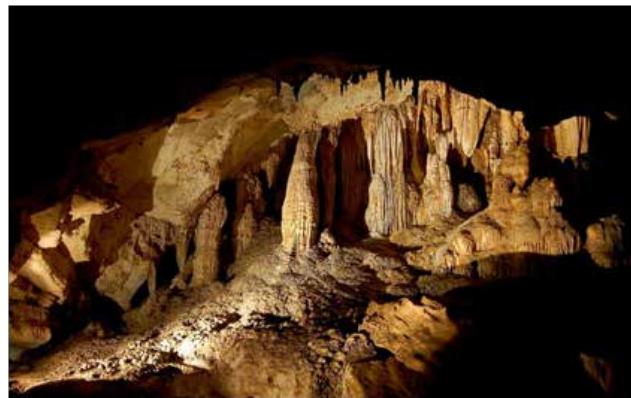
Zeografi Rodrig (*premie parti*)

Depi ki Diego Rodriguez finn dekouver li an 1528, zil Rodrig finn konn bokou nom: Dina a Robi, Diego Ruiz, Mariane ek finalman Rodrigues. Benzaminn bann zil Maskaregn, li 18 fwa pli tipti ki zil Moris avek enn longer 17, 6 kilomet depi Pointe cotton dan les ziska Pointe Mapou dan Iwes.

Akoz so lorizinn volkanik, zil Rodrig rekouver an mazorite avek bann ros bazaltik me lor sertenn extremite kouman dan sid-wes, ena bann plak kalker ki ofer bann vestiz zeografik spektakiler kouma bann kavernn avek zot bann stalagmit, stalaktit ek rwiso souterin.

Bazalt

Kavernn Patat

Depi les ziska Iwes, zil Rodrig divize an-de par enn senn kolinn parmi lekel ena Montagn Limon (398m) ek Montagn Malartik (392m). Montagn Tonnerre (214m) ena enn falez spektakiler ek so nom asosie avek tapaz loraz ki rezonn dan vale Fond la Bonte kan ros detas avek falez ek tonbe. Lor Montagn Simitier, ki trouv dan vilaz Le Chou, ena bann tom esklav ek sak lane bokou Rodrije al komemor labolision lesklavaz laba. Finalman Grande montagn finn konverti an rezerv naturel lor lekel nou kapav trouv bokou pie andemik kouma Bois Begasse, Chandelle, Bois Blan me ousi Fauvette ki enn zwazo andemik Rodrig.

Ki ete enn text dokimanter?

ENN text dokimanter donn bann l'informasjion presi lor enn size. Souvan ena bann definition ek ousi bann foto ki akonpagn text-la. Vocabiler ki servi dan sa tip text-la souvan spesialize.

Mafate, Cilaos, Salazie (Larenion)

Ena bien lontan ti ena enn gran volkan ki ti form Larenion. Apre enn letan, volkan-la inn efondre ek lerla bann gran falez finn reste. Samem ki azordi nou apel bann sirk.

Ena 3 sirk dan Larenion:

1. Mafate,
2. Cilaos ek
3. Salazie.

Dan lepok lesklavaz, bann sirk ti bann landrwa kot bann esklav maron ki ti pe kasiet. Dayer, nom Mafate se enn nom esklav maron.

Depi 2010, Mafate, Cilaos ek Salazie fer parti patrimwann mondial lîmanite.

Bann sign ponktiasion (Trwaziem parti)

Enn extre Sapit 2 Epizod 1 Grad 3

Tizan dir:

- Pare ou lame, mo avoy kat-sink gato kanet.

Vie bolfam dir Tizan:

- Ayo mo garson! Mo lame tranble. Desann to donn mwa de kanet mem pou mo manze.

Enn extre Sapit 5 Epizod 2 Grad 3

Depi lekol maternal St Michel zot lekolo ansam, ek zordi zot ankor meyer kamarad. Toutlong semin zot parye dir ki landrwa inn arive:

- Songes
- Pompee
- Lorter gro ros
- Lataniers
- Grande Montagne

Not pou profeser

Obzektif

Rekonet bann sign ponktiasion ek zot litilite

Prosedir

Lir extre Sapit 2 Epizod 1 ek Sapit 5 Epizod 2 pou Grad 3.

Fer enn rapel zistwar Tizan ek ousi zistwar Océane.

Esey fer zanfan re-rakont sa parti zistwar-la pou kapte zot latansion.

Kapav dir ki ti arrive avan e ki pou arrive apre.

Fer lektir an group ou individiel.
Pou premie extre-la kapav fer ze-de-rol.

Lir seki finn ekrir dan ancadre e fer bann zelev donn bann lexanp ki li dan liv ou ayer.

' (de pwin)

Nou servi *de pwin* pou indike ki enn personaz pe dir dan enn zistwar. Nou trouv sa dan premie extre kot Tizan ek vie bolfam koze.

De pwin servi ousi pou demonstre enn enimerasion kouma nou trouve dan deziem extre.

1. Mo re-ekrir sa text-la avek ':' ladan.

Ali pe fer so lalis pou Nwel. Li pe koz tousel

- Pou Nwel, mo pou demann sink zouzou enn fizi delo, enn robo, enn playstation, enn patin-a-roulet ek enn bato telegide.

2. Mo met bann sign ponktiasion ki manke.

Mama Tizan dir li

- Tizan mo pe al lav lînz larivier Mo le to res lakaz to vey laport Pena lakle Voler kapav vini Eski to finn konpran

Tizan pa ti tro anvi res lakaz parski li ti ena pou al zwe bor larivier avek so bann kamard Me li dir so mama

- Wi mama Mo pou vey laport-la

Kan mama Tizan fini lav lînz li trouv Tizan pe zwe avek so bann kamard

Li dir Tizan

- Tizan Ki to pe fer la Mo pa ti finn dir twa vey laport

Tizan reponn

- Wi mama Mo pe vey laport mem la Get mo finn met laport-la anba pie laban Mo pe trouv li la Voler pa pou kapav kokin Li pa pou kapav rant dan lakaz si pena laport

Not pou profeser

Obzektif

Servi bann sign ponktiasion dan enn fason apropie.

Prosedir

Fer enn ti rapel bann lezot sign ponktiasion ki finn kouver dan bann sapit presedan.

Activite 1

- Lir text-la enn premie tan.
- Dapre bann lexanp ki zot finn gagne, met : dan text-la.
- Lir zot text pou gete si : finn bien plase.

Activite 2

- Lir text-la enn premie tan.
- Servi tou bann sign pontiasion ki finn aprann depi koumansman liv pou donn sa text-la enn sans.
- Fer travay an group de 4 ou 5 zelev.
- Fer sak group prezant zot travay lor enn gran fey papie.

Zistwar Renar ek Sign

Enn zour, enn Renar invit enn Sign¹ pou dezene:

- Ou vinn kot mwa midi mwin kinz, pou ena diri ek kari pwason.
- Biensir Misie Renar! Anplis kari pwason, sa mo pa pou rate sa, Sign reponn.

Midi mwin vin, Sign fini ariv kot Renar. Lakey bien bon, bann ti gato ouver lapeti avan dezene. Kan ariv ler pou pas atab, Renar amenn diri ek kari dan lasiet. Sign gete me kone li pa pou kapav manz dan lasiet. Renar bien kone ki Sign so labek pa kapav beke lor kiksoz plat.

- Bon apeti Misie Sign! Renar dir.
- Bon apeti ou plito! Mwa mo lapeti finn ale. Me, nou pou refer sa. Demin mo invit ou dezene kot mwa. Mo finn gagn enn bon laviann serf pou fer salmi.
- Aa! Misie Sign ou fer mo lapeti ouver ankor plis la, Renar reponn. Demin nou zwenn alor.

Landemin, Renar ariv kot Sign midi mwin venn-sink. Sign finn prepar kroket fromaz kouma lantre². Ariv ler pou pas atab, Sign amen manze dan vaz. Parfin salmi serf pe leve. Renar gete me kone ki li pa pou kapav manze.

- Bon apeti Misie Renar, mo espere ki ou pou kontan sa salmi-la. Mo finn pran letan pou prepar sa bien, Sign dir.
- Bon apeti ou plito, mo krwar mo finn manz tro boukou kroket. Mo pa tro fin la, Renar reponn.

Enn readaptasian zistwar *The cunning Fox and the clever Stork*

¹ Enn gro zwazo avek enn long likou, long lapat ek enn long labek. An angle nou dir stork.

² Bann ti snak, lasoup ou salad ki nou manze avan enn repa prinsipal.

1. Mo reponn sa bann kestion-la.

a. Kifer Sign pa finn reisi manz bouyon pwason kot Renar?

b. Ki l'intansion Sign ti ena kan li finn invit Renar pou dezenè?

c. Ki lesón bizin tire depi sa zistwar-la?

2. Pou sak fraz mo identifie Group Nominal ek Konpleman. Mo ekrir bann Group Nominal ek Konpleman dan zot sak respektif.

- a. Zour fet lamizik bann zanfan pou sante.
- b. Gramatin met dekol fer lasanble.
- c. Mo pou al naze lamer.
- d. Pou Nwel Rimi pou gagn enn poupet.
- e. Ton Reyel abitie al bazar Dimans gramatin.

Group Nominal

Konpleman

3. Ki bann mo to ti pou servi pou dekrir to lakaz?

ESKI TO KONE?

To finn deza al Larenion?

To finn anvi trouv Larenion? Si to al Maconde, ki trouv pre kot Baie du Cap, to pou reisi trouv li'l Larenion malgre ki li 240km lwin ar nou. Me li ousi depann lor serten kondision meteorolozik.

© Mauritius Institute Of Education 2021

ISBN: 978-99949-37-50-9

Skann sa kod-la avek enn smartphone pou gagn plis l'information lor lansegnman Kreol Morisien